

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Inflytande och delaktighet i förskolan

- En studie om yngre barns möjligheter och rättigheter

Jonna Ahrreman och Johanna Näsberg

December 2016

Examensarbete, högskolenivå, 15 hp

Pedagogik

Förskolläraryrket

Examensarbete i pedagogik

Handledare: Elisabeth Hedlund, Fil.dr pedagogik

Examinator: Peter Gill, Professor emeritus i pedagogik

Ahrreman, J., & Näsberg, J. (2016) *Inflytande och delaktighet i förskolan: En studie om yngre barns möjligheter och rättigheter*. Examensarbete i pedagogik. Förskolläraprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle

Abstract

The purpose of this study is to investigate young children's possibility to participation and influence in preschool settings. The specific questions were: If and how do preschool teachers work with young children's influence and participation? In what way is the preschool teachers approach closely related to young children's opportunity to influence and participate? The results show that preschool teachers do work with young children's influence and participation by keeping them involved in the preschool settings and considering their interest when planning the activities. The teachers also interpret the children's ability to express their wishes and needs through nonvocal communication such as gestures and body language. The teacher's approach was shown as closely connected to the children opportunity to influence and participate in consideration to how close the teacher was to the child's perspective and how they viewed the child. In summary this study concludes that the children's ability to exert influence and participation will increase by endeavouring to come close to the child's perspective and balancing the routines of the preschool settings as well as taking the child's individuality into consideration.

Keywords: democracy, participation, influence, child perspective, child's perspective, preschool teacher, approach, pedagogy.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
2. ARBETETS STRUKTUR	1
3. CENTRALA BEGREPP	1
3.1 DEMOKRATI	1
3.2 INFLYTANDE	2
3.3 DELAKTIGHET	2
3.4 BARNNS PERSPEKTIV OCH BARNPERSPEKTIV	2
4. BAKGRUND	3
4.1 STYRDOKUMENT	3
4.1.1 LÄROPLANEN FÖR FÖRSKOLAN	3
4.1.2 BARNKONVENTIONEN	4
4.2 DEMOKRATI OCH UTBILDNING	4
4.2.1 UTBILDNINGENS DEMOKRATISKA UPPDRAG	5
5. TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	5
5.1 SYNEN PÅ KOMPETENTA BARNET	6
5.2 FÖRSKOLLÄRARENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT	6
5.3 DEMOKRATI I FÖRSKOLAN	7
5.4 INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET I FÖRSKOLAN	8
5.5 SAMMANFATTNING	9
6. PROBLEMFÖRMULERING	10
6.1 SYFTE	10
6.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	11
6.3 AVGRÄNSNING	11
7. METOD	11
7.1 VAL AV METOD	11
7.1.2 KVALITATIV UNDERSÖKNING	12
7.1.3 VIDEOOBSERVATION	12
7.1.4 INTERVJU	12
7.2 URVAL	13
7.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	13
7.4 ETISKA PRINCIPER	14
7.4.1 INFORMATIONSKRAVET	14
7.4.2 SAMTYCKESKRAVET	14
7.4.3 KONFIDENTIALITETSKRAVET	15
7.4.4 NYTTJANDEKRAVET	15
7.4.5 FORSKNINGSETISKA REKOMMENDATIONER	15
7.4.6 DOKUMENTATION - ETISKA ASPEKTER UTIFRÅN ETT BARNPERSPEKTIV	16
7.5 ANALYSVERKTYG - SAMSPELSPROGRAMMET (MEDIATED LEARNING EXPERIENCE)	16
7.5.1 KATEGORI 1 - AVSIKTLIGHET OCH ÖMSESIDIGHET	16
7.5.2 KATEGORI 2 - INNEBÖRD	17
7.5.3 KATEGORI 3 - UTVIDGA UPPELVELSEN	17

7.5.4 KATEGORI 4 - DUGLIGHETSKÄNSLA	17
7.5.5 KATEGORI 5 - STYRA ELLER REGLERA BETEENDEN	18
7.6 METODÖVERVÄGANDE	18
7.7 TILLFÖRLITLIGHET	18
8. RESULTAT	18
8.1 INTERVJUER MED FYRA FÖRSKOLLÄRARE	19
8.2 SYNEN PÅ DET KOMPETENTA BARNET	19
8.2.1 BARNNS ERFARENHETSVÄRLD OCH INTRESSEN	19
8.2.2 YNGRE BARNNS INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET INOM FÖRSKOLANS VERKSAMHET	20
8.2.3 KOMMUNIKATION SOM UTTRYCK	20
8.3 FÖRSKOLLÄRARENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT	21
8.3.1 ETT TOLKANDE FÖRHÅLLNINGSSÄTT	22
8.3.2 BARNNSYN	22
8.3.3 INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET SOM PEDAGOGISK UTGÅNGSPUNKT	22
8.4 DEMOKRATI I FÖRSKOLAN	23
8.4.1 BARNET SOM UTGÅNGSPUNKT	23
8.4.2 VIKTEN AV ATT ERKÄNNA DE YNGRE BARNENS RÄTT TILL INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET	24
8.5 OBSERVATIONER AV PLANERAD TEMATISK AKTIVITET	24
8.5.1 – UTDRAG A	24
8.5.2 - UTDRAG B	25
9. DISKUSSION	25
9.1 DEMOKRATI - EN ÖMSESIDIG PROCESS I FÖRSKOLANS VERKSAMHET	26
9.1.2 FÖRSKOLLÄRARENS DEMOKRATISKA UPPDRAG	27
9.2 INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET - EN PEDAGOGISK UTGÅNGSPUNKT	28
9.2.1 YNGRE BARNNS INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET INOM FÖRSKOLAN - MÖJLIGHETER RESPEKTIVE BEGRÄNSNINGAR	29
9.3 FÖRSKOLLÄRARENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT - NÄRA RELATERAT TILL YNGRE BARNNS MÖJLIGHETER TILL INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET	31
9.3.1 BETYDELSEN AV ETT TOLKANDE FÖRHÅLLNINGSSÄTT	33
9.4 AVSLUTANDE REFLEKTION	33
9.5 DISKUSSION AV METOD	34
10. SLUTSATS	34
11. FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	35
REFERENSLISTA	36
BILAGOR	43
BILAGA 1 - TILLSTÅNDSBLANKETT	43
BILAGA 2 - INTERVJUFRÅGOR	45

1. Inledning

I denna studie kommer yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet att studeras. Utifrån ett konstaterande att det idag enbart existerar bristfällig forskning kring ämnet (Emilson, 2007; Forsberg, 2000) har ett intresse för vidare undersökning av yngre barns inflytande och delaktighet väckts. Aspekter som förskollärarens förhållningssätt, demokrati som både egenvärde och pedagogik samt yngre barns rätt till inflytande och delaktighet kommer att lyftas i förhållande till utbildningens demokratiska uppdrag (Dewey, 1916/1999; Skolverket, 2016).

2. Arbetets struktur

Arbetet inleds av en bakgrund som presenterar centrala begrepp, styrdokument och tidigare forskning samt studiens teoretiska utgångspunkt. Utifrån studiens bakgrundsavsnitt formuleras en problemformulering följt av syfte och frågeställningar. Arbetet fortsätter med en metoddel. I metoddelen lyfts val av metod och analysverktyg samt tillvägagångssätt och forskningens etiska principer. Därefter presenteras en resultatdel innehållande analys följt av diskussion. Till sist formuleras en avslutande reflektion och slutsats, vilka länkas samman med studiens syfte. Arbetet avslutas med förslag på vidare forskning inom det valda ämnet.

3. Centrala begrepp

I detta avsnitt definieras studiens bärande begrepp i syfte om att öka förståelsen för begreppen individuellt såväl som beroende av varandra.

3.1 Demokrati

Demokrati är en mänsklig rättighet som innebär att varje barn har rätt att uttrycka sin mening och få sin röst hörd (UNICEF, 2009). Begreppet demokrati definieras enligt Biesta (2006) av en ömsesidig förståelse för olikhet. Demokrati anses som en process i relation till att människors handlingar kan mötas i enighet och oenighet (Biesta, 2006; Dewey, 1916/1999). Demokratins grundvärde beskrivs vara beroende av att ständigt upptäckas och återupptäckas samt omskapas och omformas (ibid.). Enligt Dewey är demokrati mer än en styrelseform, "den är i första hand en form av liv i förening med andra, av gemensam, delad erfarenhet" (Dewey, 1916/1999, s. 127). Dewey (1980) belyser även att demokratins grundval tar sin

utgångspunkt i människonaturens möjligheter, tron på den mänskliga intelligensen och i betydelsen av den samlade och samverkande erfarenheten.

3.2 Inflytande

Begreppet inflytande definieras som en mänsklig rättighet, vilket bemärker begreppets egenvärde (Emilson, 2007). Denna bemärkelse betyder att inflytande kan ses utifrån en demokratisk aspekt såväl som utifrån en pedagogisk aspekt. Inom utbildningssammanhang förknippas begreppet inflytande idag starkt med begreppet demokrati. Att inflytande har ett demokratiskt värde samt är en mänsklig rättighet understryker samtliga styrdokument (Skolverket, 2016; UNICEF, 2009). Inflytande anses idag vara en viktig del i förskolans och förskollärares demokratiska uppdrag. I relation till begreppet inflytande diskuterar Westlund (2010) barns möjligheter till reellt inflytande. De ramar som pedagoger skapar, inom vilka barnen erbjuds att vara med och påverka anses intressanta i relation till hur de små valen kan ses som reell påverkan (ibid.).

3.3 Delaktighet

Begreppet delaktighet definieras av ett öppet och involverande samspel, ett ömsesidigt samspel som karaktäriseras av tillit och gemensamt meningsskapande (Berthelsen & Brownlee, 2005). I strävan att utveckla en förståelse för barns rätt till delaktighet definierar Shier (2001) en hierarkisk modell, vilken innehåller fem olika nivåer. I enlighet med Barnkonventionen (UNICEF, 2009) presenteras dessa fem nivåer som följande: att barn blir lyssnade till, att barn stöttas i sin rätt att uttrycka sina åsikter, att barns åsikter tas på allvar, att barn är involverade i olika beslutsprocesser och att barn och vuxna delar makt (Berthelsen & Brownlee, 2005; Shier, 2001).

3.4 Barns perspektiv och barnperspektiv

Delaktighet och barns perspektiv anses stå i ett ömsesidigt samspelsförhållande till varandra (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Barns delaktighet som ett demokratiskt värde belyser såväl Sommer, Pramling Samuelsson och Hundeide (2011) är nära relaterat till barnets perspektiv. Begreppen barns perspektiv och barnperspektiv diskuterar författarna utifrån både teori och praktik. Ett barnperspektiv influeras av vuxnas förståelse av barns erfarenheter, uppfattningar och handlingar i världen, medan barns perspektiv representeras av barns egna erfarenheter, uppfattningar och förståelse av sin egen livsvärld (ibid.). I relation till barns rättigheter (UNICEF, 2009) har begreppet barns perspektiv idag fått en allt större

betydelse. Att etablera ett barnperspektiv menar Sommer et al. (2011) förutsätter att agentskapsperspektivet stödjer tolkningen av barns sociala handlingar, det vill säga att vi vuxna skapar en god förståelse för barns kommunikativa intentioner. Att ett barnperspektiv är en förutsättning för att se och förstå barns perspektiv understryker författarna i den mån att barns perspektiv varken kan analyseras eller synliggöras om vi inte bär med oss barnperspektivet (ibid.).

4. Bakgrund

Detta avsnitt lyfter styrdokument som läroplanen för förskolan (Skolverket, 2016) och Barnkonventionen (UNICEF, 2009) samt utbildningens demokratiska uppdrag. Detta följs av tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt. Utifrån bakgrund och teoretisk utgångspunkt presenteras studiens problemformulering samt fokus i form av syfte och frågeställningar.

4.1 Styrdokument

I detta avsnitt presenteras förskolans styrdokument. Dessa styrdokument är läroplanen för förskolan (Skolverket, 2016) och Barnkonventionen (UNICEF, 2009).

4.1.1 Läroplanen för förskolan

Enligt styrdokument skall förskolans verksamhet vila på en demokratisk grund (Skolverket, 2016). Ett viktigt uppdrag för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna samt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Det är av betydelse att förskolläraren är en förebild likväl som att verksamheten bedrivs i enlighet med demokratiska former då barn tillägnar sig etiska värden och normer genom konkreta upplevelser. Värden som skall hållas levande i arbetet med barnen är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet såväl som solidaritet med svaga och utsatta samt jämställdhet mellan könen. Förskollärarens förhållningssätt är av betydelse i relation till barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle. Läroplanen för förskolan innehåller mål och riktlinjer som belyser förskollärarens ansvar för att varje barn får sina behov tillgodosedda och respekterade samt att varje barn får uppleva sitt eget värde (ibid.). En förutsättning för barns möjlighet att påverka sin egen situation är att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina åsikter och tankar. Det är förskolans ansvar att tillämpa ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar och utvecklar sin förmåga att lyssna och reflektera likväl som att varje barn utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga. Det ligger i förskollärarens ansvar att alla barn

får ett reellt inflytande på såväl arbetssätt som verksamhetens innehåll. I samarbete ska arbetslaget verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan. Värden som delaktighet och ansvar blir viktiga i relation till arbetslagets uppdrag att förbereda barnen för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle (Skolverket, 2016).

4.1.2 Barnkonventionen

Barnkonventionen är FN:s (Förenta Nationerna) konvention om barnets rättigheter. Det ligger i UNICEF:s (United Nations Children's Fund, ursprungligen United Nations International Children Emergency Fund, 1954) uppdrag att arbeta för att Barnkonventionen efterlevs (UNICEF, 2009). Enligt konventionen har varje barn en rättighet att bli lyssnad till och respekterad som individ likväl som att varje barn har rätt att uttrycka sin åsikt och att erbjudas delaktighet i värdefulla sammanhang. Det är essentiellt att barnets bästa kommer i första hand vid alla beslut som berör barnet. Barns rätt till yttrandefrihet, det vill säga att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter blir viktig i relation till att varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i samtliga frågor som rör barnet (ibid.). Barns inflytande och delaktighet är idag en väl uppmärksammas fråga både nationellt som internationellt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Idag pågår olika utvecklingsprojekt i ett flertal länder som med stöd av Barnkonventionen (UNICEF, 2009) argumenterar för barns perspektiv och barns rättigheter till inflytande och delaktighet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Barnkonventionen (UNICEF, 2009) har i enlighet med läroplanen för förskolan (Skolverket, 2016) demokratiska intentioner för barns liv och förskolans praktik. Dessa intentioner signaleras av mänskliga rättigheter och värden viktiga att värna om. Betydelsen av att tolka barns perspektiv och beakta deras rättigheter till inflytande och delaktighet har inte varit lika starkt uttalat som det är i dagens styrdokument. Idag förväntas demokrati ha en konkret innebörd i den pedagogiska praktiken (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003).

4.2 Demokrati och utbildning

Detta avsnitt presenterar och belyser relationen mellan begreppen demokrati och utbildning. Filosofen John Dewey (1859-1952) lyfts i sin roll som en betydelsefull inspirationskälla för den pedagogiska teorin såväl som för det praktiska pedagogiska arbetet (Dewey, 1916/1999).

4.2.1 Utbildningens demokratiska uppdrag

Filosofen John Dewey anses som en betydelsefull inspirationskälla för den pedagogiska teorin såväl som för det praktiska pedagogiska arbetet. Deweys (1916/1999) teorier, grundtankar och idéer anses än idag utmana vårt utbildningssystem. John Dewey (1859-1952) var en pedagogisk filosof och "*Democracy and Education*" var verket som inledde Deweys socialfilosofiska och utbildningspolitiska period. I sitt verk sammanställer och betonar Dewey det filosofiska perspektivet i relation till utbildning likväl som verket förespråkar en länk mellan begreppen demokrati och utbildning (Dewey, 1916/1999). Utbildningens demokratiska uppdrag innebär ett arbete utifrån en helhetssyn på människan. Genom att erbjuda människan möjligheter att delta i aktiviteter som mångsidigt speglar samhällets varierade aspekter och motsättningar kan en ökad insikt samt mognad organiskt växa fram. Detta förutsätter i sin tur en utveckling av förmåga att delta och att ta ansvar. Enligt Dewey är demokrati mer än en styrelseform, filosofen förespråkar att demokratin i första hand är en form av liv i förening med andra, av gemensam och delad erfarenhet. Dewey (1980) belyser även att demokratins grundval tar sin utgångspunkt i människonaturens möjligheter, tron på den mänskliga intelligensen och i betydelsen av den samlade och samverkande erfarenheten. Det vidgade utrymmet där flera individer delar ett intresse förespråkar Dewey (1916/1999) att: "var och en måste referera sin egen handling till andras och granska andras handlingar för att få mening och vägledning för sina egna". John Dewey (1980) tycks ha betraktat demokratin som ett medel snarare än ett mål. Samhällsanda och samförstånd samt intressegemenskap och social medvetenhet är värden som kännetecknar filosofens samhällssyn. God kommunikation och interaktion anses av särskild vikt i den mån att Dewey belyser det som villkoret för det samförstånd eller den harmoni som skulle präglade ett organiskt samhälle. Att människor fostras i enlighet med en god initiativ- och anpassningsförmåga menar filosofen förutsätter ett föränderligt samhälle (Dewey, 1916/1999).

5. Tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning kring yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Barns möjligheter att delta och bli lyssnad till är en demokratisk rättighet likväl som en pedagogisk utgångspunkt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Viktiga aspekter i relation till begreppen demokrati, inflytande och delaktighet kommer att lyftas.

5.1 Synen på kompetenta barnet

Ett ökat intresse att inkludera barn i definitionen av kvalitet har givit barn en nyckelroll inom utbildningssystemet (Einarsdottir, 2005). Att anamma barns perspektiv och att erkänna deras åsikter som skiljt från vårdnadshavare har sitt ursprung inom sociologin, en teori som innebär att barndomen undersöks av barnen själva. Denna förskjutning har resulterat i ett erkännande av barn som viktiga deltagare inom forskning, där forskningen sker med barn istället för om barn. Varje barns rätt till en egen röst och att få den hörd samt tagen på allvar är en viktig demokratisk aspekt (UNICEF, 2009). Barn är expert på sitt eget liv, sin egen uppfattning och sina egna erfarenheter (Clark & Moss, 2001; Einarsdottir, 2005; O’Kane, 2008). Om barn värderas som deltagare förstärks deras välmående, identitet, agentskap samt kognitiva och sociala aspekter. Genom att erkänna yngre barns rätt till agentskap och värdesätta deras perspektiv skapas stor potential att utveckla nya sätt att se barn som kompetenta (Berthelsen & Brownlee, 2005). Vår förståelse för andra är en grundförutsättning i strävan att närma oss barns perspektiv (Johansson, 2003). Interaktionen eller mötet där vi kommunicerar och deltar i varandras världar är av betydelse för att kunna förstå andra människor (Merleau-Ponty, 1962). Denna kommunikation är inte enbart verbal utan består även av gester, tonfall och ansiktsuttryck som i sin tur skapar en helhet av människors tankar och personligheter (Johansson, 2003). Möjligheter att förstå barns perspektiv är begränsade och kunskapen som delges anses både komplex och ofullständig. Hur barn definieras samspelar med vårt val av förhållningssätt och bemötande (Hundeide, 2001; Johansson, 2003). Reggio Emilia är en pedagogik som lyfter barnet som en stark, självsäker och kompetent agent i sitt liv (Thornton & Brunton, 2007). I linje med Reggio Emilias pedagogik har synen på barnet som en social och aktiv agent med rättigheten att bli hörd och sedd erkänts som betydelsefull (Batistič Zorec, 2015; Moss, Clark, & Kjørholt, 2005). Ett konstaterande har skett i relation till att barn skall erbjudas möjligheter att aktivt delta i aktiviteter inom den pedagogiska verksamheten. Vikten av att inta ett barnperspektiv i förhållande till att närma sig yngre barns perspektiv har blivit ett känt faktum i resonemang kring barns rätt till inflytande och delaktighet (Pascal & Bertram, 2009).

5.2 Förskollärarens förhållningssätt

Barns inflytande i relation till förskollärarens förhållningssätt och mer specifikt i relation till förskollärarens kontroll och makt diskuteras i ett flertal studier (Emilson, 2007; Forsberg, 2000; Halldén, 2003; Öhrn, 1997). Att barns möjligheter till inflytande inom utbildningspraktik ofta är starkt beroende av förskollärarens förhållningssätt, attityd, regler

och makt lyfter både Emilson (2007) och Forsberg (2000). Enligt forskning anses barns inflytande idag vara begränsat (Arnér & Tellgren, 1998; Aspán, 2005; Danell, Klerfeldt, Runevad & Trodden, 1999; Ekholm & Lindvall, 1991; Emilson, 2007; Forsberg, 2000; Selberg, 1999). I relation till att öka barns inflytande är det viktigt att förskollärarens kontroll över "vad" och "hur" i kommunikation representeras av en svag inramning. Situationer baserade på en stark inramning samt klassifikation anses begränsa barns möjligheter till inflytande och delaktighet, medan situationer som karaktäriseras av en svag inramning och klassifikation förutsätter ett förhållningssätt som stöttar barns möjligheter till delaktighet och inflytande (Emilson & Folkesson, 2006). Habermas socialfilosofiska perspektiv representeras av en världssyn som är tvåsidig i form av en systemvärld respektive en livsvärld (Emilson, 2007). Livsvärlden karaktäriseras av den meningsskapande kontexten, det vill säga människors förståelse och tolkning av omgivningen medan systemvärlden präglas av samhällsaspekter som politik, ekonomi och styrdokument (ibid.). En underbyggd konflikt ligger i förskollärarens förmåga att bemöta varje barns "livsvärld" och samtidigt leva upp till styrdokument, politik och ekonomi, det vill säga "systemvärlden" (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003; Wyness, 1999). Att närma sig barns perspektiv förutsätter ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett konkret tillvaratagande och ett reellt inflytande i olika pedagogiska sammanhang (Emilson, 2007). Närmandet av barns perspektiv skapar goda förutsättningar för barns involverande i kommunikation på ett nytt och framförallt mer utvecklat sätt (Palméus, Pramling & Lindahl, 1991; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Ett flertal författare poängterar dock svårigheter i att tillämpa begreppet delaktighet i förskolan då vuxna traditionellt är vana vid kontroll och makt (Batistič Zorec, 2015). Barns deltagande blir reellt enbart när vi vuxna utmanar våra egna värderingar och tankar om barn (Handley, 2014), vilket understryker att intresset för delaktighet behöver öka inom forskning såväl som praxis (Kjørholt, 2005). En internationell studie visar bland annat att de flesta förskolor karaktäriseras av en lärarstyrd undervisning (Batistič Zorec, 2015). Detta lyfter i sin tur frågan om barns inflytande och delaktighet både som betydelsefull och aktuell i relation till förskollärarens förhållningssätt.

5.3 Demokrati i förskolan

Dewey (1948, s. 209) definierar demokrati "som ett namn för faktumet att mänskligheten enbart utvecklas när dess element deltar i dirigeringen av gemensamma ting, ting som gör att män och kvinnor bildar grupper" (Luff & Webster, 2014). Detta lyfter begreppet demokrati som en livsfilosofi väsentlig för välmående såväl som tillväxt hos individen och samhället.

Demokratis principer, tankesätt och agerande bör införlivas i alla sociala relationer (ibid.). Dewey kopplar samman begreppen utbildning och delaktighet och menar att dessa står i ett samspelsförhållande till varandra:

All utbildning förutsätter individens delaktighet i den sociala medvetenheten av mänskligheten. Denna process startar omedvetet vid födseln och formar individens förmågor, mättar medvetandet, formar vanor, tränar tankar och väcker känslor.” (Dewey, 1987, s. 427)

I relation till delaktighet lyfter Dewey sociala aspekter samt begreppet utbildning och menar att det är en kontinuerlig utvecklingsprocess där utbildning förutsätts av delaktighet. Ett socialt medvetande formar individen och motiverar människan att utvecklas. Genom att lyssna till yngre barns synpunkter via varsam och aktsam observation samt reflektion kan en kultur av respekt skapas genom samstämmighet (Corsaro, 2005; Luff, 2009; Luff & Martin, 2014). En kultur av respekt förutsätter i sin tur en förståelse av varje individs behov och intressen i ett demokratiskt samhälle. Detta understryker vikten av att upprätthålla barns rättigheter (United Nation, 1989) att uttrycka sina åsikter i sammanhang som rör barnet (Luff & Webster, 2014). En livsuppfattning av demokrati kan bevitnas hos de kända italienska förskolorna i staden Reggio Emilia. Pedagogiken Reggio Emilia beskrivs som ”ett kritiskt fall av demokratisk experimentalism” och är en pedagogik som delar med sig av ett inspirerande alternativ till dominerande ledarskap (Moss, 2012). Reggio Emilia förespråkas av en horisontell struktur av pedagoger där normen inom pedagogiken representeras av kollegialt arbete. Pedagogiken utgår inte utifrån styrdokument utan skapar snarare projekt utifrån och tillsammans med barnens intressen, miljöer och samhälle. Pedagogikens värde och djupaste innebörd vilar i strävan att mening och meningsskapande delas mellan vuxna och barn (Luff & Webster, 2014; Rinaldi, 2006).

5.4 Inflytande och delaktighet i förskolan

I samband med att barn känner att deras livsvärld blir hörd och sedd, det vill säga att deras intentioner och intressen bemöts och tas tillvara på, blir barns inflytande och delaktighet reellt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Vad inflytande och delaktighet betyder inom förskolans verksamhet anser författarna behöver besvaras utifrån en demokratisk aspekt. I enlighet med tidigare forskning lyfts vikten av att vuxna utvecklar en förmåga att göra barn delaktiga i såväl praxis som forskning. Denna förmåga menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) är beroende av vuxnas syn på barn samt av en medvetenhet kring sitt eget sätt att erfara och förstå andra. Vuxnas tolkningar av barns meningsskapande samspelar med

barns möjligheter till delaktighet och inflytande. I relation till att göra yngre barn delaktiga krävs mer än att lyssna till barn, det handlar snarare om att tolka barns uttryck och agerande. Barns möjligheter att delta och bli lyssnad till är en demokratisk rättighet likväl som en pedagogisk utgångspunkt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Trots att barns rätt till delaktighet idag är vida känt så ligger det en del svårigheter i att införa begreppet delaktighet som egenvärde såväl som en pedagogisk utgångspunkt (Gallagher, Smith, Hardy & Wilkinson, 2012; Healy & Darlington, 2009; Holland, 2001; van Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2013; Woolfson, Heffernan, Paul & Brown, 2010). En inbyggd konflikt menar Wyness (1999) ligger i förskollärarens förmåga att möta varje barns individuella erfarenheter och önsknings och samtidigt leva upp till styrdokumentens strävansmål (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Att vuxna utvecklar ett förhållningssätt där barn känner att de är delaktiga och har inflytande är viktigt. Detta kräver i sin tur att förskollärare såväl som forskare utvecklar sin kunskap och barnsyn både om barn och tillsammans med barn (ibid.). I takt med att samhällets behov och värderingar skiftar över tid förändras synen på barn, synen på deras kompetens samt deras rätt till delaktighet. I nationella riktlinjer kring norska förskolor såväl som svenska förskolor understryks förskollärarens förmåga att lyssna och tolka barns uttryck likväl som att visa respekt för barns erfarenheter och intentioner (Bae, 1997; Skolverket, 2016). Ett hinder i vår strävan att implementera barns rättigheter är att vi vuxna tenderar att inte ta barns rättigheter på allvar (Freeman, 2007; Perry-Hazan, 2016). Forskare talar om "adultism", som innebär vuxnas bristfälliga förmåga att erkänna vikten av barns perspektiv (Blanchet-Cohen & Bedeaux, 2014; Hinton, 2008; Matthews & Limb, 2003; Perry-Hazan, 2016; Shier, Méndez, Centeno, Arróliga, & González, 2014; Wyness, Harrison, & Bu-ghanan, 2004; Wyse, 2001; Checkoway, 2011). Olika länder i Skandinavien har dock på senare tid utvecklat en diskurs kring inflytande i relation till barns rätt att bli hörd (Kjørholt, 2005; UNICEF, 2009). Vikten av att tolka barns perspektiv och värdera samt beakta deras rättighet till delaktighet och inflytande är idag tydligt uttalat. Idag förväntas demokrati ha en konkret roll inom den pedagogiska verksamheten (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003).

5.5 Sammanfattning

Dewey beskriver att demokrati är mer än en styrelseform, att det är snarare en form av liv i förening med andra, av gemensam delad erfarenhet (Dewey, 1916/1999). Inom utbildningssammanhang är begreppet demokrati idag starkt förknippat med delaktighet och inflytande. Genom att erkänna yngre barns rätt till agentskap och värdesätta deras perspektiv

skapas potential att utveckla nya sätt att se barn som kompetenta (Berthelsen & Brownlee, 2005). Barns deltagande anses bli reellt enbart när vi vuxna utmanar våra egna värderingar och tankar om barn (Batistič Zorec, 2015; Handley, 2014). Ett viktigt uppdrag för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Det är av betydelse att förskolläraren är en förebild likväl som att verksamheten bedrivs enligt demokratiska former (Skolverket, 2016). Att etablera ett barnperspektiv menar Sommer et al. (2011) förutsätter att agentskapsperspektivet stödjer tolkningen av barns sociala handlingar, det vill säga att vi vuxna skapar en god förståelse för barns kommunikativa intentioner. Barnkonventionen (UNICEF, 2009) understryker att barnets bästa alltid ska komma i första hand vid alla beslut som berör barnet. Förskollärarens förhållningssätt blir en betydelsefull aspekt i relation till yngre barns möjligheter och rättigheter. Detta i förhållande till att barns förmåga att uttrycka sina åsikter och tankar anses beroende av förskollärarens stöd (Skolverket, 2016). Det är förskollärarens uppdrag och ansvar att erbjuda varje barn möjligheter till inflytande över såväl arbetssätt som verksamhetens innehåll (ibid.). Dock tycks det idag ligga en del svårigheter i att arbeta med yngre barns inflytande och delaktighet inom förskolans verksamhet (Gallagher et al., 2012; Healy & Darlington 2009; Holland 2001; van Bijleveld et al., 2013; Woolfson et al., 2010). Traditionsmonster som tidigare karaktäriserats av vuxnas makt, kontroll och regler behöver utvärderas och omvärderas i relation till aktuella styrdokument såväl som synen på det kompetenta barnet (Emilson, 2007; Forsberg, 2000; Halldén, 2003; Öhrn, 1997).

6. Problemformulering

Utifrån barns rättigheter och aktuella styrdokument föreskrivs begreppet demokrati som nära relaterat till utbildning (Skolverket, 2016; UNICEF, 2009). Kommande syfte har formulerats utifrån det ställningstagande att det idag enbart finns bristfällig forskning kring specifikt yngre barns inflytande och delaktighet (Emilson, 2007; Forsberg, 2000). I samband med ett internationellt och nationellt ökat intresse för barns inflytande och delaktighet vill vi med denna studie tillföra ny kunskap samt väcka vidare intresse kring specifikt de yngre barnens möjligheter och rättigheter till inflytande och delaktighet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003).

6.1 Syfte

Denna studie har som syfte att undersöka om, och i sådana fall hur, förskollärare arbetar med de yngre barnens inflytande och delaktighet i förskolan. Genom intervjuer med förskollärare

samt genom att observera mötet mellan förskollärare och barn kommer aspekter såsom förhållningssätt och barns uttryck att lyftas. Värden som inflytande och delaktighet kommer att analyseras i relation till barns rättigheter och förskolans demokratiska uppdrag (Skolverket, 2016; UNICEF, 2009).

6.2 Frågeställningar

- Om och i sådana fall hur arbetar förskollärare med yngre barns inflytande och delaktighet?
- Hur är förskollärarens förhållningssätt nära relaterat till yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet?

6.3 Avgränsning

Studiens syfte avgränsas genom att fokusera på mötet mellan förskollärare och de yngre barnen. Intervjuer med fyra förskollärare samt videoobservation av tematiskt arbete har använts som metod för att synliggöra aspekter i relation till de yngre barnens möjligheter till inflytande och delaktighet.

7. Metod

Detta avsnitt presenterar studiens val av metod och analysverktyg och lyfter samtidigt studiens tillvägagångssätt och etiska forskningsprinciper. En kvalitativ forskningsstrategi har valts som specificerar studiens syfte. Intervjuer via ljudupptagning och videoobservationer av tematiskt arbete har genomförts. Studiens intervjuer har som syfte att närma sig förskollärarens perspektiv. Som stöd har analysverktyget samspelesprogrammet (Mediated Learning Experience) använts i strävan att belysa mötet mellan förskollärare och barn samt barns perspektiv.

7.1 Val av metod

Videoobservation och intervju har valts som verktyg i strävan att belysa studiens syfte samt lyfta barns perspektiv och förskollärarens perspektiv. Genom att synliggöra båda perspektiven skapas möjligheter att studera mötet mellan förskollärare och barn utifrån ett helhetsperspektiv. En kvalitativ forskning skapar ett samband mellan teori och praktik, vilket betyder att den pedagogiska verksamheten kan länkas samman med olika teoretiska perspektiv (Bryman, 2011). Mötet som sker mellan förskollärare och barn kommer att

analyseras utifrån studiens analysverktyg samspelsprogrammet (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999).

7.1.2 Kvalitativ undersökning

En kvalitativ studie baseras på en strategi inom forskning där fokus oftast vilar på ord och inte på kvantifiering vid datainsamling. Detta innebär att en kvalitativ forskningsstrategi är induktiv, det vill säga att tolkandet är konstruktionistiskt. En kvalitativ studie definieras av ett samspelsförhållande av teori och praktik (Bryman, 2011). Studiens syfte, att undersöka yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet, är beroende av en kvalitativ forskningsstrategi. Detta i den mån att strategin tillgodoser flera perspektiv samt analyserar dessa utifrån ett helhetsperspektiv.

7.1.3 Videoobservation

Möjligheter att studera barns upplevelser utifrån barns perspektiv kräver en metod som kan fånga det som fångslar barns intressen inom förskolans verksamhet. I samband med att de flesta yngre barn besitter en begränsad verbal förmåga blir exempelvis intervju som metod otillräcklig för att skapa en förståelse för de yngsta barnens erfärande (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). I strävan att synliggöra mötet mellan förskollärare och barn samt yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet är videoobservation ett väl anpassat verktyg för denna studie. Genom att observera, tolka och analysera hur barn fokuserar sitt medvetande på olika fenomen i världen skapas möjligheter för förskollärare att förstå barns tankevärldar. Yngre barns agerande och samspel med omvärlden anses som ett uttryck för deras medvetande samt intresse. Både konkreta handlingar och verbala utsagor speglar ett uttryck för någons meningsskapande. Förskollärares förståelse för barns perspektiv är en förutsättning i bemötandet av barnet samt i strävan att vidareutveckla den pedagogiska verksamheten (ibid.).

7.1.4 Intervju

Intervju är en metod som skapar möjligheter att upptäcka detaljer och skapar förståelse för den andres perspektiv. Intervju som samtal är ett verktyg med syfte att ta del av andras tankar och upplevelser (Bjørndal, 2005). I intervjuer ges möjligheter till flexibilitet, det vill säga möjligheter att förtydliga vad den andre tänker och menar med sina utsagor. Informationsinhämtning som sker genom intervju definieras av ett växelspel mellan observationer av pedagogiska situationer och samtal med intervjudeltagarna (ibid.). Intervju används som verktyg i syfte att synliggöra samt lyfta förskollärares perspektiv.

7.2 Urval

I studiens intervjuer deltar fyra förskollärare. Två förskollärare arbetar på den aktuella avdelningen där observationer genomförts medan de andra två arbetar på en utomstående förskola. Förskolorna som har valt att delta i denna undersökning ligger i mellersta Sverige, varav båda är mindre förskolor. Val av förskola har genomförts i samband med tidigare kontakt och i mån av möjlighet att samarbeta. Observationer har i enlighet med studiens syfte genomförts på en avdelning med yngre barn i åldrarna ett till tre år. Observationer har genomförts i samband med tematiskt arbete och fokus i både intervjuer har genomförts i samband med framtagna intervjufrågor. Fokus i både studiens intervjuer och observationer har legat på mötet som sker mellan förskollärare och barn utifrån förskollärarens respektive barnets perspektiv.

7.3 Tillvägagångssätt

Förskolan som valt att delta i denna studie har kontaktats via en förfrågan om att få genomföra en undersökning på en avdelning för yngre barn. Undersökningens syfte har tilldelats den aktuella förskolan och diskuterats tillsammans med ansvarig förskollärare på förskolan. I samband med att undersökningen godkändes av förskolan har tillståndsblanketter (Se Bilaga 1) delats ut till vårdnadshavare (Vetenskapsrådet, 2002). De barn som erhållit tillstånd samt uttryckt en vilja att delta har deltagit i studiens observationer. Observationer av tematisk aktivitet har genomförts med stöd av videokamera. Syftet med att observera både barn och förskollärare under tematisk aktivitet är att belysa mötet som sker mellan förskollärare och barn. Vilka interaktioner kan vi utläsa sker mellan förskollärare och barn, hur kommer barnens viljor och förmågor till uttryck och hur bemöter förskolläraren dessa. Syftet är att genom videoobservation analysera aspekter i relation till förskollärarens förmåga att bemöta yngre barns rätt till delaktighet och inflytande (Skolverket, 2016). Intervjuer med förskollärare har genomförts med stöd av ljudupptagning. Samtliga förskollärare som deltagit i studiens intervjuer har i förhand erhållit intervjufrågor kopplade till studiens syfte (se Bilaga 2). Dessa intervjufrågor har formulerats utifrån förskollärarens samt utbildningens demokratiska uppdrag (Skolverket, 2016). Intervjufrågorna har även formulerats utifrån ett intresse att synliggöra och undersöka specifikt de yngre barnens möjligheter till inflytande och delaktighet. I strävan att närma sig studiens syfte har frågor formulerats kring hur förskollärare arbetar, tolkar och definierar begreppen inflytande och delaktighet inom förskolans praktik. De aktuella intervjufrågorna har som syfte att lyfta förskollärarens perspektiv i förhållande till yngre barns möjligheter och rättigheter till inflytande och

delaktighet. Studiens empiri har slutligen transkriberats i syfte att synliggöra värdefulla aspekter såsom barns perspektiv och förskollärarens perspektiv i relation till studiens syfte och frågeställningar.

7.4 Etiska principer

I relation till utveckling av såväl individen som samhället är forskning både viktigt samt nödvändigt. Inför en vetenskaplig undersökning skall ansvariga forskare överväga värdet av det förväntade kunskapsstillskottet gentemot möjliga risker och negativa konsekvenser (Vetenskapsrådet, 2002). Forskningsetiska principer har som syfte att understryka normer för förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare samt uppgiftslämnare. Det grundläggande individskyddskravet konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa krav benämns som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (ibid.).

7.4.1 Informationskravet

Informationskravet innebär forskarens ansvar att informera undersökningsdeltagare och uppgiftslämnare om deras roll och uppgift i det aktuella projektet samt vilka villkor som gäller för deras deltagande (Vetenskapsrådet, 2002). Samtliga deltagare i denna studie har blivit upplysta om att deltagandet är frivilligt samt att de har rätt att när som helst avbryta sin medverkan i projektet. Syftet med undersökningen har kommunicerats likväl som hur undersökningen i stora drag kommer att genomföras. I forskning där undersökningsdeltagare studeras utifrån något perspektiv, det vill säga att hen intervjuas och eller deltar i observationer fodras förhandsinformation (ibid.). I denna undersökning har samtliga intervjudeltagare erhållit information i förhand, (se Bilaga 2) detta i form av studiens framtagna intervjufrågeställningar. Majoriteten av intervjudeltagarna uttryckte ett obehag gällande att bli filmade, vilket resulterade i att ljudupptagning kom att användas istället. Samtliga deltagare har i samtal kring undersökningen blivit väl medvetna om att de uppgifter som samlas in enbart kommer att användas i forskningssyfte.

7.4.2 Samtyckeskravet

Detta krav är liksom informationskravet beroende av undersökningens karaktär med avseende på undersökningsdeltagarnas aktivitet. I denna undersökning har samtliga deltagare informerats om deras rätt att själva bestämma över sin medverkan. Ansvar och skyldighet i denna studie har varit att inhämta undersökningsdeltagares och uppgiftslämnares samtycke

(Vetenskapsrådet, 2002). Samtliga intervjudeltagare har i denna undersökning muntligt svarat ja att delta i intervjuer. Barnens deltagande baseras på ett samtycke som har inhämtas från barnets vårdnadshavare (se Bilaga 1). Detta i relation till att en undersökning som är av etiskt känslig karaktär där deltagarna är under 15 år kräver vårdnadshavares samtycke. De barn som uttryckt att de inte vill delta i aktuell aktivitet som observerats har erbjudits att frivilligt lämna aktiviteten. Emellertid valde några barn att delta på deras egna villkor, till exempel genom att enbart observera. Vidare har varje deltagares rätt och frihet att närsomhelst avbryta sin medverkan, exempelvis mitt under en intervju eller i en observation informerats via samtal (ibid.).

7.4.3 Konfidentialitetskravet

Konfidentialitet har ett nära samband med offentlighet och sekretess. Uppgifter om undersökningsdeltagare skall ges största möjliga konfidentialitet likväl som att personuppgifter skall hanteras och förvaras på ett sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet, 2002). Samtliga berörda deltagare i studien har informerats om konfidentialitetskravet, vilket betyder anonymisering samt att risker för att enskilda individer oavsiktligt kan komma att identifieras skall beaktats (ibid.).

7.4.4 Nyttjandekravet

Vid planeringen av denna undersökning har risker för att resultaten utnyttjas på ett felaktigt sätt övervägts. Samtliga undersökningsdeltagare har informerats om att de uppgifter som samlas in för forskningsändamål ej kommer att användas eller utlånas för icke vetenskapliga syften likväl som att personuppgifter inte kommer att användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar den enskilde (Vetenskapsrådet, 2002).

7.4.5 Forskningsetiska rekommendationer

Utöver de forskningsetiska principer och krav som nämnts under ovanstående rubriker finns forskningsetiska rekommendationer att värna om (Vetenskapsrådet, 2002). I denna studie har vi valt att erbjuda uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare samt andra berörda tillfälle att ta del av etiskt känsliga avsnitt. Exempelvis via kontroversiella tolkningar etcetera i undersökningsrapporten innan den publiceras (ibid.). I denna studie genomförs intervjuer med fyra olika forskollärare, där samtliga har erbjudits tillfälle för respondentvaliditet (Bryman, 2011).

7.4.6 Dokumentation - etiska aspekter utifrån ett barnperspektiv

Dokumentation anses gynna ett barnperspektiv i den mån att dokumentation är ett sätt att göra barns röst hörd samt synliggöra barns såväl som förskollärarens perspektiv (Lindgren & Sparrman, 2003). Dock kan dokumentation bli en etisk aspekt i relation till att betrakta och bli betraktad, då det blir en fråga om maktpositioner (Mirzoeff, 1998). Forskningsetiska principer och krav (Vetenskapsrådet, 2002) blir viktiga i relation till barns egen vilja att delta, trots samtycke från vårdnadshavare. Detta är något som vi har valt att beakta genom att lyssna till och tolka barns vilja att delta.

7.5 Analysverktyg - Samspelsprogrammet (Mediated Learning Experience)

Studiens analysverktyg samspelsprogrammet (Mediated Learning Experience) belyser mötet mellan förskollärare och barn samt skapar möjligheter för förskollärare att tolka och förstå barns tankevärldar samt närma sig barns perspektiv (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Idag har kommunikation fått en allt större betydelse i relation till lärande (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Interaktionen och dialogen som barnet för i mötet med andra anses ha stor betydelse för barns utveckling. Kommunikativa aspekter blir viktigare ju yngre barnet är (Rye, 1993), vilket i sin tur understryker betydelsen av bemötande i relation till barns emotionella och tankemässiga utveckling (Mangs & Martell, 1995). Pnina Klein (1989) är en israelisk forskare som utvecklat analysverktyget "Mediated Learning Experience" (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Pnina Klein belyser att vuxna tenderar att påverka barns sätt att utvecklas både tankemässigt och känslomässigt och konstaterar att förskollärarens förhållningssätt är av betydelse i mötet med barnet. Detta resonemang ligger till grund för "Mediated Learning Experience", som av Pramling Samuelsson och Lindahl (1999) formuleras som samspelsprogrammet. Detta program definieras av följande kategorier: avsiktlighet och ömsesidighet, innebörd, utvidga upplevelsen, duglighetskänsla samt styra eller reglera beteenden (ibid.).

7.5.1 Kategori 1 - avsiktlighet och ömsesidighet

Förskolläraren besitter ofta en medveten intention eller avsikt med vad som ska förmedlas i samspel med barn (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Förskolläraren är med och stöttar hur barnet ser och erfar sin omvärld genom att rikta barnets uppmärksamhet på företeelser i omgivningen. Något som i sin tur innebär att ett värde och eller ett kunnande kan förmedlas. En förutsättning för att låta barnet erfara olika ting bör förskolläraren förstå barnet, denna strävan att avsiktligt närma sig barnet är beroende av ömsesidighet. Hur väl förskollärare

lyckas tolka barnets intention avgör hur förskolläraren kan gå vidare med barnets inläring. Det vill säga att barnets svar och deltagande utifrån förskollärarens avsikt eller förmåga att fånga barnets intention är det som styr samspelets utveckling (ibid.).

7.5.2 Kategori 2 - Innebörd

Förskollärarens intention i relation till pedagogiskt innehåll bör ha en mening och innebörd för barnet såväl som för förskolläraren (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Barnets meningsskapande i relation till förskollärarens förmedling av innehåll är essentiellt för barnets vilja att lära sig. Innebörd anser Pnina Klein (1989) skapas när förskolläraren sätter ord på barnets handlingar, vilket innebär att förskolläraren placerar barnets tidigare upplevelser i olika sammanhang. I förmedling av innebörd är förmågan att uttrycka känslor viktig (ibid.).

7.5.3 Kategori 3 - Utvidga upplevelsen

Att utvidga upplevelsen handlar om en övergång från en situation som sker här och nu. Det vill säga en situation som utvidgar upplevelsen från det omedelbara, där barnet får kunskap som går utöver händelsen (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Denna övergång bidrar till att ett behov skapas hos barnet av att söka mening i det som händer här och nu och koppla det till tidigare erfarenheter. Att utvidga barns upplevelser ligger både i förskollärarens och barnets intresse, exempelvis genom att ställa frågor och stötta barnet i att minnas och reflektera. Förskolläraren lyfter specifikt yngre barns behov av verbalt stöd, exempelvis via benämning av frågor och svar för att utvidga barns kommunikativa utveckling (ibid.).

7.5.4 Kategori 4 - Duglighetskänsla

Duglighetskänslan handlar om att barnet känner sig bekräftat. Barn bekräftas bland annat genom handlingar, ord, blickar och upplever samspelet som positivt när de blir bekräftade. Uppskattning i form av exempelvis beröm bör ske i relation till barnets aktivitet och bidra till att barnet upplever sig själv som kompetent. Det är även viktigt att barnet inser varför det lyckas för att detta ska kunna bli en del av barnets framtida beteenden och upplevelser. En meningsfull bekräftelse innebär att barnet ser processen likväl som resultatet, detta för att barnet ska kunna använda sig av sina tidigare erfarenheter i framtida situationer (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999.).

7.5.5 Kategori 5 - styra eller reglera beteenden

Att styra eller reglera beteenden handlar om att stötta barnets anpassning till sitt beteende för den uppgift som barnet ska utföra. Denna stöttning kan ske via frågor samt via reflektion tillsammans med barnet (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). En medvetenhet om förmågan att reglera sitt eget beteende, att använda sig av egna erfarenheter samt att lära av dessa bidrar till att barnets kontroll ökar. Barnet bör möta utmaningar som är väl anpassade till deras nivå, det vill säga en utmaning som varken är för lätt eller för svår (ibid.).

7.6 Metodövervägande

I studien undersöks yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet. En kvalitativ forskningsstrategi har valts utifrån att belysa sambandet mellan teori och praktik i form av intervjuer, observationer och teoretiska aspekter (Bryman, 2011). En kvalitativ forskningsstrategi är mer fördelaktig för denna studie än en kvantitativ forskningsstrategi, där statistik och helhet ligger i fokus. Studiens val av analysverktyg, samspelsprogrammet (Mediated Learning Experience), har genomförts i enlighet med att verktyget lyfter ett helhetsperspektiv som inkluderar förskollärarens perspektiv och barnets perspektiv (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999).

7.7 Tillförlitlighet

Tillförlitlighet inom en forskningsstudie består av fyra delkriterier, vilka är följande: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka eller konfirmera information (Bryman, 2011). I syfte att styrka metodens tillförlitlighet, inkluderat samtliga delkriterier, har respondentvalidering tillämpats (ibid.). Detta innebär att samtliga intervjudeltagare har erbjudits tillfälle att vara delaktig i studiens empiri, exempelvis genom att ta del av intervju- och observationsmaterial samt genom att erbjudas möjligheter att uttrycka sin vilja att stryka specifika frekvenser.

8. Resultat

Följande avsnitt presenterar undersökningens resultat. Aspekter utifrån intervjuer såväl som observationer kommer att lyftas. Resultatet formuleras som en beskrivande text med stöd av direkta citat. Syftet är att belysa barns perspektiv såväl som förskollärarens perspektiv, det vill säga att skapa en helhetsbild över mötet som sker mellan förskollärare och barn.

8.1 Intervjuer med fyra förskollärare

I denna undersökning har fyra förskollärare intervjuats utifrån olika frågeställningar kring yngre barns inflytande och delaktighet (Se bilaga 2).

8.2 Synen på det kompetenta barnet

I linje med Reggio Emilias pedagogik har synen på barnet, som en social och aktiv agent erkänts som betydelsefull. Reggio Emilia lyfter barnet som en stark, självsäker och kompetent agent i sitt liv.

8.2.1 Barns erfarenhetsvärld och intressen

Samtliga förskollärare som intervjuades i denna studie belyser vikten av att utgå från barnens erfarenhetsvärld och intressen. I strävan att aktivt och kontinuerligt arbeta med yngre barns inflytande och delaktighet lyfter förskollärare A observation och dokumentation som pedagogiskt verktyg. ”Vi fotograferar och filmar och så tittar vi på det på vår reflektionstid och ser vad som intresserar dem, och så utgår vi ifrån det när vi planerar vidare.” Ett konkret tillvaratagande av barns intressen förekommer i undersökningens observation av tematiskt arbete med en förskollärare och tre yngre barn i åldrarna ett till tre år:

Maggie: (Blåser på pinnen)

Förskollärare A: Som ett ljus! (förskolläraren blåser på pinnen) Kan blåsa.

Maggie: Jaa.

Dylan skrattar och förskolläraren blåser på Maggie ljus och sen på Dylans ljus och Maggie blåser på sitt ljus också. Alla skrattar.

Maggie: Titta Muuu. (Maggie håller upp två pinnar)

Förskollärare A: Ja som hornen på kon.

Maggie: Jaaa

Förskollärare A: jaa

Dylan: Ja.

Dylan: Muuu (Dylan håller fingrarna som horn på huvudet)

Förskollärare A: Ja muu (förskolläraren härmar) Är det dina horn? (Håller upp pinnen på Dylans huvud)

Maggie leker med pinnarna och säger muuu...

Förskollärare A utvidgar barnens upplevelser av det tematiska arbetet. Att utvidga barnens upplevelser ligger i barnets såväl som i förskollärarens intresse. I relation till att skapa innebörd hos barnet är det viktigt att förskolläraren bemöter yngre barns behov av verbalt stöd. Detta kan exempelvis ske via tolkningar av barns uttryck samt genom att benämna barnens handlingar. I strävan att tolka barns uttryck i vad barnen tycker är spännande menar förskollärare C att det är viktigt att vara lyhörd, att lyssna till de yngre barnens kroppsspråk.

Genom att förskollärare A tillvaratar barnens intressen och samtidigt utvidgar deras upplevelser närmar sig förskolläraren barnens perspektiv. Att närma sig barns perspektiv förutsätter i sin tur att förskolläraren utvecklar ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett konkret tillvaratagande. I relation till begreppet delaktighet säger förskollärare D, ”jag lär mig lika mycket av dem som dem lär sig av mig”. Denna utsaga understryker vikten av ömsesidiga samspel, där både förskollärare och barn interagerar i strävan att utveckla meningsskapande aktiviteter.

8.2.2 Yngre barns inflytande och delaktighet inom förskolans verksamhet

Förskollärare A, B och C beskriver att det är viktigt att demokratiska värden hålls levande i arbetet tillsammans med barnen.

Jag tycker att de ska få vara med och påverka sin vardag. Att de ska få vara med och påverka när de vill måla, när de vill leka, vad man vill leka, vad man ska leka ute, ja sådana saker, det tycker jag är inflytande.

Förskollärare B understryker att möjligheter till inflytande kan erbjudas utifrån det allra enklaste, ”att välja frukt, vilken färg man vill ha när man målar”. Förskollärare A poängterar även det faktum att barns möjligheter till inflytande och delaktighet sker inom vissa ramar, ”det finns ju alltid ramar i förskolans verksamhet.” Förskollärare C lyfter att inflytande och delaktighet inom förskolans verksamhet innebär varje barns rätt att få sin röst hörd, ”att barnen känner att de blir lyssnade på, att det jag (barnet) säger är viktigt, att det är någon som lyssnar, någon som hör vad jag säger”. Att erbjuda barn möjligheter till inflytande och delaktighet beskriver förskollärare C innebär att man anpassar sig och är lyhörd, ”att man lyssnar på dem, deras kroppsspråk”. Genom att tillgodose varje barns individuella behov som förskollärare C beskriver skapar förskolläraren en kultur av respekt, det vill säga att förskolläraren strävar efter att hålla demokratiska värden levande i arbetet tillsammans med barnen.

8.2.3 Kommunikation som uttryck

I samtal kring hur kommunikation som uttryck värderas gentemot verbal kommunikation lyfter förskollärare C att kommunikation som uttryck är minst lika viktig, ”det finns ju olika uttryckssätt, och man kan inte bara lyssna på de som pratar. Det är lika viktigt tycker jag, speciellt med de yngre.” Förskollärare C:s resonemang understryker att interaktion och eller mötet där förskolläraren och barnet kommunicerar och deltar är av betydelse i vår förståelse av andra människor. När förskollärare C beskriver att det finns flera olika uttryckssätt belyser

hon det faktum att kommunikation inte enbart sker verbal utan även via gester, tonfall och ansiktsuttryck. Hur yngre barn kommunicerar med stöd av uttryck som exempelvis kroppsspråk beskriver samtliga förskollärare exempelvis sker genom pekningar, ansiktsuttryck etcetera. Förskollärare A beskriver att, ”det kan vara att de ser glada ut när de står vid en viss bild.” Betydelsen av att tolka barns signaler och uttryck lyfter framförallt förskollärare A och B. ”Att man får tolka, det blir ju tolkningar, så är det ju med de yngsta barnen.” Betydelsen av förskollärarens tolkande förhållningssätt blir synligt i undersökningens observation om avsiktlighet och ömsesidighet:

Maggie: Titta! (visar sin hand)

Förskollärare A: Är du kladdig?

Dylan: Ana.

Maggie: (Får lim på sidan).

Förskollärare A: Läger du lim på sidan? Ska vi vrida på den?

Dylan: Nonamasha.

Förskollärare A: Mm?

Dylan: Pekar på pinnarna

Förskollärare A: Ja vill du ha en till?

Dylan nickar men inser sedan att han har fler pinnar på bordet och tar dem istället

Förskollärare A: Ja ta dem du.

Genom att förskollärare A tolkar barnens uttryck öppnar förskolläraren upp för att ett ömsesidigt samspel utvecklas. Ett ömsesidigt samspel förutsätter i sin tur möjligheter för yngre barns delaktighet, det vill säga att förskolläraren erbjuder barnet att vara med och påverka hur aktiviteten fortskrider och utvecklas. Förskollärare B understryker att yngre barn är väldigt bra på att uttrycka sig med stöd av kroppsspråket. ”Det är jätteviktigt att lyssna till det och att se det.” Förskollärare D instämmer och säger, ”det är väldigt lätt att se, jag tycker det. Det är minst lika lätt att se som det är att sitta och prata med en person, du ser på en gång om till exempel en person har en dålig dag eller om det är en bra dag.”

8.3 Förskollärarens förhållningssätt

Barns möjligheter till inflytande inom utbildningspraktik anses ofta starkt beroende av förskollärarens förhållningssätt, attityd, regler och makt. Hur vi bemöter och närmar oss barns perspektiv blir avgörande i relation till vilka möjligheter och förutsättningar som skapas för barns involverande och delaktighet.

8.3.1 Ett tolkande förhållningssätt

I samtal kring betydelsen av att tolka yngre barns uttryck, och att värdera kommunikation som uttryck lika som verbal kommunikation understryker förskollärare A ”att man får tolka, det blir ju tolkningar, så är det ju med de yngsta barnen.” Förskollärare B instämmer och lyfter betydelsen av att tolka barns olika signaler, det vill säga förskollärarens tolkningsförmåga. ”Det är jätteviktigt att lyssna till det och se det.” Förskollärare A och B lyfter vikten av att göra yngre barn delaktiga. De understryker att det krävs mer än att lyssna till barn och att det snarare handlar om att tolka barns uttryck och agerande. Genom att förskollärarna utmanar sina egna värderingar och tankar om barn blir barns deltagande reellt. Det är en demokratisk rättighet att barn erbjuds möjlighet att delta och bli lyssnade till. Ett tolkande förhållningssätt anser förskollärare C är beroende av att man ser varje barn, ”man måste ju se individen, att se utifrån varje barns förutsättningar.” Förskollärare D understryker i enlighet med förskollärare C att lyhörddhet för all kommunikation är en viktig egenskap hos de som arbetar tillsammans med yngre barn.

8.3.2 Barnsyn

Att vår syn på barn är av betydelse i vårt val av förhållningssätt och bemötande av barn belyser förskollärare C och D, ”barnsyn är a och o i vårt arbete”. Förskollärare C understryker vikten av en gemensam pedagogisk grundsyn, ”det är viktigt att man diskuterar så att alla på arbetsplatsen kommer överens om, att inte någon tillåter, är mer tillåtande och någon annan begränsar.” Barns möjligheter till inflytande inom utbildningspraktik är ofta starkt beroende av förskollärarens förhållningssätt, attityd, regler och makt. Det är essentiellt att förskollärarens kontroll inte dominerar kommunikationen med barn i relation till att öka barns inflytande. Förskollärare A beskriver att det är viktigt att vara närvarande och lära känna de yngre barnen, ”när du känner dem väl är det lättare att tolka dem, och då får de mer inflytande.”

8.3.3 Inflytande och delaktighet som pedagogisk utgångspunkt

Förskollärare A såväl som förskollärare C anser att det är viktigt att ha en gemensam pedagogisk grundsyn, att ha en kontinuitet i arbetslaget. ”Det är viktigt att ge de yngre barnen möjligheter, när vi verkligen ger dem tid, så lär de sig, mycket mer. Om vi erbjuder barnen att exempelvis ta själv, tar de det ansvaret, och klarar av det.” Förskollärare B och D menar att det är viktigt att erbjuda de yngre barnen möjligheter till inflytande och delaktighet, ”så mycket som möjligt ska de vara med, att känna både delaktighet och skapa ett inflytande.”

Att delaktighet innebär ett ansvar för barnet poängterar förskollärare A: ”delaktighet är ju också ett ansvar. När vi ger dem möjligheter att vara delaktiga i vissa aktiviteter, då ger vi dem samtidigt ansvar. Ansvar och delaktighet tycker jag går ihop, och inflytande handlar om att påverka sin vardag.” Förskollärare B understryker att barns delaktighet och inflytande i sin tur förutsätter barns tillit till sin egen förmåga, ”de blir ju glada själva när de klarar av det.”

8.4 Demokrati i förskolan

Enligt läroplanen är det förskolans ansvar att tillämpa ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar och utvecklar sin förmåga att lyssna och reflektera likväl som att varje barn utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga. Att varje barn får ett reellt inflytande på såväl arbetssätt som verksamhetens innehåll ligger i förskollärarens ansvar.

8.4.1 Barnet som utgångspunkt

Barns rätt att uttrycka sin mening oavsett ålder belyser förskollärare A, som lyfter att:

Delaktighet inte är en fråga om ålder, utan det handlar ju om intresse hos barnet, det handlar om utveckling, det handlar om hur vi tolkar, det är så många saker som kommer in. Så deras möjligheter till inflytande är lika stort som dem äldre, det har inte att göra med ålder. Men de kanske har olika inflytande.

Barnens rätt till delaktighet och inflytande är alltså enligt förskollärare A inte beroende av ålder. Däremot lyfter förskollärare D motsatsen och menar att barns delaktighet och inflytande är beroende av ålder: “Jo men det tror jag man gör, du är ju liksom i olika utvecklingsnivåer, och det klart att jag begär mer av en äldre.” Fastän både förskollärare A och D tolkar aspekten kring barnets ålder som nära relaterat till de möjligheter till inflytande och delaktighet som barnet erbjuds belyser de vikten av att se till och utgå från individen. Förskollärare B understryker vikten av att alla barn är olika och att de är kontextbundet lika mycket som det är individanpassat.

Man får ju inflytande över de bitar som man klarar av. Man lär ju se individen, att se utifrån varje barns förutsättningar också. Man kan ha en femåring som behöver mer stöd, än en tvååring, man måste se till individen.

Förskollärare B belyser att det är viktigt att skraddarsy barns möjligheter efter individen. Förskollärare B och C uttrycker båda att inflytande och delaktighet är beroende av kontext och menar att “vi försöker att ge dem också lika stora möjligheter. Sen är det ju svårt att mäta, det är det ju alltid.”

8.4.2 Vikten av att erkänna de yngre barnens rätt till inflytande och delaktighet

I relation till att erbjuda de yngre barnen möjligheter till inflytande och delaktighet menar förskollärare B att:

Man får ju försöka med de små, om man inte förstår vad de menar – kan du visa, kan du peka ... Det är det som är så viktigt också tycker jag, att man har materialet framme, så att barnen ser, annars är det svårt för dem också, att kunna välja, om man inte ser, och om de inte kan språket heller.

I beaktande av barns individuella utveckling och förutsättningar har samtliga fyra förskollärare dragit slutsatsen att förskollärare bör se till barnets livsvärld samt egna erfarenheter. Likväl som att barns möjligheter till inflytande och delaktighet alltid är individanpassade. I relation till att erkänna de yngre barnens rätt till inflytande och delaktighet säger förskollärare A:

Jag tror att det handlar mycket om dokumentationer, väldigt mycket om dokumentationer, att vi verkligen tittar vad dem gör, skriver eller fotar. Och att man är närvarande, nära barnen, de yngre barnen är det ännu viktigare att vara nära och vara nere på deras nivå.

Förskollärare A fortsätter resonemanget och understryker vikten av att lära känna de yngre barnen, "När du känner barnen väl är det lättare att tolka barnen, och då får de mer inflytande."

8.5 Observationer av planerad tematisk aktivitet

Detta avsnitt tar sin utgångspunkt i de videoobservationer som utförts med fem barn i åldrarna ett till tre år. Två sekvenser har filmats och utdrag har genomförts i strävan att konkret synliggöra mötet mellan förskollärare och barn. Tre barn, två flickor och en pojke i åldrarna ett till tre år sitter inne i ett rum kring ett bord och limmar pinnar på kartonger tillsammans med en förskollärare. Barnens fiktiva namn är Ella (ett år och fyra månader) Lana (ett år och sex månader) och Dylan (tre år).

8.5.1 – Utdrag A

Dylan: Vad är för nåt det där doppa?

Förskollärare A: Det är lim, om du lägger... Doppa? Det är att man lägger ner pinnen. Titta (förskolläraren lägger ner pinnen i limmet) så doppar man, så kan man sätta fast den.

Dylan: Aj!

Förskollärare A: Ja man blir kladdig. Vill du prova?

Dylan: Nej.

Förskollärare A: Nej.

I samband med att förskolläraren benämner barnets handlingar placeras barnets tidigare erfarenheter i olika meningsfulla sammanhang och innebörd skapas. Dylan undrar vad begreppet "doppa" innebär och förskolläraren förklarar både med ord och med stöd av kroppsspråk vad det innebär. Sedan upprepar förskolläraren Dylans ord om att han inte vill delta i aktiviteten för att förklara för honom att hon uppfattat hans vilja att neka till deltagande. Genom att erkänna barnets rätt att vara med och påverka erbjuder förskolläraren barnet ett reellt inflytande på såväl arbetssätt som verksamhetens innehåll.

8.5.2 - Utdrag B

Lana: Momka... (sträcker ut handen mot förskolläraren som nästan får lim i håret)
Förskollärare A: Oj, inget lim i håret. Titta vad fint det blir. (Lana ler och tittar på oss)
Lana: Måla!
Förskollärare A: Ja du målar med limmet.
Lana: (pekar på oss) måla.
Förskollärare A: Tycker du hon ska måla också? Tycker du det.
Lana: Jaaa!
Observatörer: Sen kanske.
Lana rynkar pannan och säger "Måla!" Tittar på Ella och säger "Måla!"
Förskollärare A: Ella ville inte måla.
Lana: Ella måla. Måla. Ella?
Förskollärare A: Mm hon ville inte. Vi kan göra det en annan gång. Hon vill titta kanske.

Genom att förskolläraren tolkar barnens uttryck utvecklas ett ömsesidigt samspel. I samband med att förskolläraren ser Lana och bekräftar hennes skapande i form av komplimangen "Titta vad fint det blir", kan Lanas duglighetskänsla komma att förstärkas. I denna sekvens säger Lana att hon målar, inte att hon limmar. Vi kan därmed tolka att Lana utgår från tidigare erfarenheter där att limma påminner henne om att måla. Ytterligare en aspekt som blir synlig i detta utdrag är Ellas val att icke delta i den tematiska aktiviteten. Detta tolkas utifrån Ellas val att förflytta sig från det aktuella bordet till ett bord längre bort.

9. Diskussion

I detta avsnitt diskuteras studiens empiri utifrån teoretisk utgångspunkt samt utifrån aktuell forskning. Aspekter i relation till yngre barns möjligheter och rättigheter till inflytande och delaktighet kommer att lyftas. Detta i strävan att skapa en djupare förståelse för utbildningens samt förskollärarens demokratiska uppdrag. Till sist formuleras en avslutande reflektion och diskussion av metod. Studien avslutas med förslag på vidare forskning.

9.1 Demokrati - en ömsesidig process i förskolans verksamhet

Demokrati anses som en process i relation till att människors handlingar kan mötas i enighet och oenighet (Biesta, 2006; Dewey, 1916/1999). Begreppet demokrati definierar Biesta (2006) som en ömsesidig förståelse för olikhet. Demokratins idé och grundvärdering understryker Dewey är beroende av att upptäckas och återupptäckas samt av att omskapas och omformas (Biesta, 2006; Dewey 1916/1999). Förskollärare B beskriver att deras vilja är att olikhet värdesätts och att barnen ska respektera andra barn samt andra barns åsikter och uppfattningar. Demokrati som process inom förskolans verksamhet förutsätts av att barnet genom delaktighet kan uttrycka sina tankar. Barns möjligheter att utveckla sin förmåga att uttrycka sig och känna tillit till sin egen förmåga kräver i sin tur att förskolläraren stöttar barnet (Berthelsen & Brownlee, 2005; Shier, 2001). Samtliga förskollärare i studien beskriver och understryker att deras vilja och intention är att de yngre barnen erbjuds inflytande över hur den pedagogiska verksamheten bedrivs. De belyser även vikten av att verksamheten utgår från barnens erfarenhetsvärld och intressen. Demokrati beskriver Dewey (1916/1999) är mer än en styrform, "den är i första hand en form av liv i förening med andra, av gemensam, delad erfarenhet". Genom att förskolläraren erbjuder de yngre barnen att vara delaktiga samt skapar möjligheter till inflytande över verksamheten möts tankar och idéer vilket leder till att demokrati blir en del av den pedagogiska verksamheten. Deweys teorier (1916/1999) betonar länken mellan begreppet demokrati och utbildning och understryker att det demokratiska uppdraget innebär att arbetet utgår utifrån en helhetssyn på människan. Förskollärare D beskriver att barnen erbjuds möjligheter att vara med och påverka den pedagogiska verksamheten och att inget egentligen är förutbestämt. Intervjudeltagaren menar att förskollärare idag är mer flexibla och öppna för att utvidga barnens upplevelser. Något som i sin tur förutsätts av förskollärarens förmåga att närma sig barnets perspektiv. Utifrån en demokratisk aspekt är vikten av att tolka barns perspektiv och värdera samt beakta deras rättighet till delaktighet och inflytande idag tydligt uttalat. Demokrati förväntas idag ha en konkret roll i den pedagogiska verksamheten (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Detta innebär att det är essentiellt att beakta och skapa en förståelse för barns subjektiva värld. I relation till att skapa avsiktlighet och ömsesidighet menar Pramling Samuelsson och Lindahl (1999) att det är viktigt att mötet mellan förskollärare och barn karaktäriseras av öppenhet och tillit. Demokratiska värderingar kan enbart implementeras när vi vuxna försöker närma oss barns perspektiv (ibid.). Pedagogikens värde och djupaste innebörd vilar i strävan att mening och meningsskapande delas mellan vuxna och barn (Luff & Webster, 2014; Rinaldi, 2006). En demokratisk process inom förskolan, där vuxna och barn delar makt, visar inte

enbart hänsyn och respekt för barns rättigheter utan förutsätter även att barns delaktighet och inflytande anses reellt (Berthelsen & Brownlee, 2005; Shier, 2001; UNICEF, 2009).

9.1.2 Förskollärarens demokratiska uppdrag

Idag anses barns rätt till inflytande och delaktighet vara en väl uppmärksammas fråga nationellt såväl som internationellt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Det ligger i förskollärarens ansvar att varje barn erbjuds ett reellt inflytande över arbetssätt såväl som verksamhetens innehåll. Vad inflytande och delaktighet innebär inom förskolans kontext diskuterar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003). De menar att frågan bör besvaras utifrån en demokratisk aspekt, utifrån barns rättigheter och utifrån utbildningens demokratiska uppdrag (Skolverket, 2016; UNICEF, 2009). I utdrag från studiens intervjuer poängterar en förskollärare vikten av en gemensam pedagogisk grundsyn. Samtliga förskollärare understryker betydelsen av att demokratiska värden hålls levande i arbetet tillsammans med barnen. Idag upplever dock flera förskollärare att det ligger en del svårigheter i att införa begreppet delaktighet som egenvärde såväl som pedagogik (Gallagher et al., 2012; Healy & Darlington 2009; Holland 2001; van Bijleveld et al., 2013; Woolfson et al., 2010). Detta trots det faktum att barns delaktighet idag är starkt uttalat (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003). Problematiken med att definiera delaktighet och inflytande förefaller som en av orsakerna till varför begreppen anses svåra att införa inom den pedagogiska verksamheten. Vikten av en gemensam pedagogisk grundsyn som en av förskollärarna i studien lyfter kan anses skapa förutsättningar för reflektion. Reflektion som i sin tur förutsätter en djupare förståelse för begreppen och hur dessa kan införas i verksamheten. Att barns möjligheter till inflytande och delaktighet sker inom vissa ramar beskriver förskollärare A i sin intervju. Vilka ramar som förskollärare skapar, inom vilka barnen erbjuds möjligheter menar Westlund (2010) blir intressanta. Utifrån en demokratisk aspekt är det även intressant att reflektera kring hur och varför vi skapar dessa ramar. Skapar vi ramar i syfte att utmana barnen? Om denna fråga leder till ett ja, utgår vi då från barnets ålder eller barnets "mognad och nivå" när vi utmanar barnet? Enlig Shier (2001) bör barnet möta utmaningar som är väl anpassade till deras nivå, det vill säga utmaningar som varken anses för lätta eller för svåra (Berthelsen & Brownlee, 2005). Även Barnkonventionen (UNICEF, 2009) anser att barns inflytande och delaktighet ska anpassas till barnets mognad, där artikel 12 lyfter detta i relation "till barnets ålder" (ibid.). I studiens intervjuer framkom det även delade tankar kring resonemanget om synen på barnets ålder som utgångspunkt. Vilket belyser det faktum att vidare reflektion är nödvändigt och viktigt i relation till att varje

barn inom förskolan ska möta vuxna som ser samt erkänner varje barns möjligheter och rättigheter (Skolverket, 2016).

9.2 Inflytande och delaktighet - en pedagogisk utgångspunkt

Barns möjligheter till inflytande och delaktighet är utifrån en demokratisk aspekt en mänsklig rättighet och bör därmed ses som en pedagogisk utgångspunkt inom förskolan (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). Vuxnas förmåga att tolka barns meningsskapande anses nära relaterat till vilka möjligheter till inflytande och delaktighet som de yngre barnen erbjuds (ibid.). I relation till att bemöta yngre barn lyfter en av studiens förskollärare vikten av att vara lyhörd samt att värdera kommunikationens alla uttrycksformer. Inom Reggio Emiliass pedagogik beskriver Loris Malaguzzi att "Barn har hundra språk, men berövas 99" (Loris Malaguzzi 1920-1994). I relation till att förskollärarens förhållningssätt anses vara av stor betydelse, speglar detta vikten av att begrunda hur vi förhåller oss till barnens olika sätt att kommunicera. Att vi värderar kommunikation som uttryck lika som verbal kommunikation är avgörande i mötet med de yngre barnen. Detta understryker även studiens förskollärare och menar att varje barns uttryck är av vikt oavsett om dessa uttryck sker verbalt eller genom andra kommunikativa uttrycksformer. Att närma sig barns perspektiv menar Emilson (2007) förutsätter ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett konkret tillvaratagande och ett reellt inflytande i olika pedagogiska sammanhang. Barns deltagande anses bli reellt enbart när vi vuxna utmanar våra egna värderingar samt tankar om barn (Batistič Zorec, 2015; Handley, 2014). Genom att erkänna yngre barns rätt till agentskap och värdesätta deras perspektiv skapas potential att utveckla nya sätt att se och lyfta barnet som kompetent (Berthelsen & Brownlee, 2005). En förskollärare nämner i sin intervju att inflytande kan erbjudas utifrån de allra enklaste valen, exempelvis genom att barnen får välja frukt och eller vilken färg de vill använda inom skapande verksamhet. Kunskap och förståelse för vad inflytande innebär inom förskolans kontext lyfter Emilson (2007) och menar att det intressanta inte är om barnen erbjuds möjligheter till inflytande eller inte, utan snarare om det inflytande som erbjuds gynnar barnen. Att skapa en förståelse för inflytande och delaktighet inom förskolans verksamhet understryker såväl Pramling Samuelsson och Sheridan (2003), och menar att frågan behöver besvaras utifrån en demokratisk aspekt. De menar att begreppet inflytande och begreppet delaktighet behöver erkännas både som egenvärde och som pedagogik. Genom att observera, tolka och analysera hur barn fokuserar sitt medvetande på olika fenomen i världen skapar förskolläraren möjligheter för att förstå barns tankevärldar (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Yngre barns agerande och samspel med omvärlden

beskriver Pramling Samuelsson och Lindahl (1999) som ett uttryck för deras medvetande och intresse. I strävan att aktivt och kontinuerligt arbeta med yngre barns inflytande och delaktighet lyfter förskollärare A observation och dokumentation som pedagogiskt verktyg. ”Vi fotograferar och filmar och så tittar vi på det på vår reflektionstid och ser vad som intresserar dem, och så utgår vi ifrån det när vi planerar vidare.” I samband med att barn känner att deras livsvärld blir hörd och sedd, det vill säga att deras intentioner och intressen bemöts och tas tillvara på beskriver Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att barns inflytande och delaktighet blir reellt. Förskollärares förståelse för barns perspektiv är en förutsättning i bemötandet av barnet samt i strävan att vidareutveckla den pedagogiska verksamheten (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999).

9.2.1 Yngre barns inflytande och delaktighet inom förskolan - möjligheter respektive begränsningar

Förskollärare A belyser att barns rätt att uttrycka sin mening och åsikt samt barns rätt att delta är individanpassat och inte beroende av barnets ålder. Vad förskollärare A menar är att yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet är lika som de äldre barnens möjligheter. Alla barn har rätt till inflytande menar förskolläraren, däremot kan barnets möjligheter till inflytande och delaktighet komma att skilja sig. Detta i relation till att vi utgår från varje barns individuella mognad och utveckling. Förskollärares argument överensstämmer med Shiers (2001) resonemang, det vill säga i relation till barns rätt att bli lyssnad till (Berthelsen & Brownlee, 2005). En förutsättning för barns möjligheter att påverka sin egen situation är att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina åsikter och tankar (Skolverket, 2016). I relation till att erbjuda de yngre barnen möjligheter till inflytande och delaktighet beskriver Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att det krävs mer än att lyssna till barn, att det snarare handlar om att tolka barns uttryck och agerande. Förskollärare B understryker att förmågan att tolka yngre barns uttryck är viktig och lyfter även betydelsen av tillgängligt material. Miljön benämns som “den tredje pedagogen” inom Reggio Emilias pedagogik, ofta för att understryka att miljön spelar en viktig roll i relation till barns utveckling och lärande. Förskollärare B menar att tillgängligt material är viktigt i den mån att de yngre barnen med stöd av sina sinnen kan lära känna miljön och på så vis uttrycka vad de finner intressant, roligt och spännande. I beaktande av barns individuella utveckling och förutsättningar drar samtliga förskollärare slutsatsen att varje förskollärare inom förskolans praktik bör se till barnets egna erfarenheter och livsvärld. Att barns inflytande och delaktighet är anpassat utifrån individen beskriver de som viktigt. Att barns rätt till delaktighet innebär ett ansvar

lyfter även en av förskollärarna. Ökat inflytande menar Sommer et al. (2011) medför ökat ansvar och understryker även vikten av att barnet erbjuds inflytande utifrån barnets individuella utveckling. Detta i den mån att ett för stort ökat inflytande och ansvar i sin tur kan komma att ha en negativ påverkan på barns individuella utveckling (Westlund, 2010). Detta belyser även studiens förskollärare som förklarar att inflytande och delaktighet innebär ett ökat ansvar och att det är viktigt att ansvaret i sin tur inte hämmar barnets utveckling. I takt med att barns förmåga utvecklas bör barnet erbjudas mer tillfällen att påverka sin egen situation vilket belyser vikten av att vara närvarande och lyhörd (ibid.). Det är även viktigt att anpassa utmaningar till barnets nivå (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Detta i relation till att varje barn skall ges möjligheter att göra val utifrån de egna förutsättningarna, vilket i sin tur förutsätter barns delaktighet och barnets tilltro till den egna förmågan (Skolverket, 2016).

Inom forskning har det skett en förskjutning, vilket har resulterat i ett erkännande av barn som viktiga deltagare inom såväl pedagogisk praxis som i forskning om barn. Barnet beskriver Einarsdottir (2005) ger en tillförlitlig information kring dennes liv och omgivning. Genom att anamma och lyfta barns kompetens erkänner vi det faktum att barn är expert på sitt eget liv, sin egen uppfattning och sina egna erfarenheter (Einarsdottir, 2005; Clark and Moss, 2011; O’Kane, 2008). Trots att ett ökat intresse att inkludera barn i definitionen av kvalitet vuxit fram finns idag enbart bristfällig forskning kring de yngre barnens inflytande och delaktighet. Att läsa utifrån dagens forskning tycks fokus ha riktats mer mot att studera de äldre barnen (Einarsdottir, 2005; Emilson, 2007; Forsberg, 2000). Att fokus inom forskning även riktas mot de yngre barnen kan anses som viktigt då deras möjligheter till inflytande och delaktighet idag är mindre uppmärksammat (Baustad, 2012; Østrem, Bjar, Føsker, Hogsnes, Jansen, Nordtømme & Tholin, 2009). Förskollärarens ansvar och uppdrag anses vara starkt beroende av forskning. I enlighet med bristfällig forskning kring de yngre barnen understryks vikten av vidare forskning kring ämnet i relation till att beakta de yngre barnens möjligheter och rättigheter. Pedagoger inom förskolans verksamhet finner det idag utmanande att arbeta med begreppet delaktighet tillsammans med de yngre barnen (ibid.). Även studiens förskollärare menar att det inte känns lika naturligt att samtala kring yngre barns delaktighet och inflytande. Bristfällig forskning tycks ha resulterat i otillräcklig kunskap samt osäkerheter kring arbetet med de yngre barnens inflytande och delaktighet. Vilket belyser att vår kunskap samt hur vi bemöter och närmar oss barns perspektiv är avgörande i relation till vilka möjligheter och förutsättningar som skapas för barns

involverande och delaktighet (Palméus, Pramling & Lindahl, 1991; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003).

9.3 Förskollärarens förhållningssätt - nära relaterat till yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet

Barns möjligheter till inflytande inom utbildningspraktik är ofta starkt beroende av förskollärarens attityd, regler och makt (Emilsson, 2007; Forsberg, 2000). Förskollärarens förhållningssätt i relation till barns inflytande diskuteras i ett flertal studier där fokus riktas mot förskollärarens kontroll och makt (Emilsson, 2007; Forsberg, 2000; Halldén, 2003; Öhrn, 1997). Både förskollärare C och D i studien instämmer med ovanstående argument. De understryker betydelsen av att samtala kring vad inflytande och delaktighet innebär inom förskolans verksamhet, i strävan att skapa en överblick över de regler och förhållningssätt som tillåter respektive begränsar de yngre barnens möjligheter till inflytande och delaktighet. Att förhållningssätt och undervisningsmetoder är av betydelse för hur vi skapar och eller begränsar möjligheter för barns delaktighet belyser Payler (2007). Förskollärare C och D understryker att vår barnsyn är essentiell samt erkänner barnets rätt till inflytande över arbetssätt och verksamhetens innehåll. Vikten av att inta ett barnperspektiv i förhållande till att närma sig yngre barns perspektiv har idag blivit ett känt faktum i resonemang om barns rätt till inflytande och delaktighet (Pascal & Bertram, 2009). Forskning visar dock att möjligheter att förstå barns perspektiv är begränsande och att kunskapen som delges ofta är både komplex och ofullständig (Hundeide, 2001; Johansson, 2003). Förskollärare A understryker i linje med detta resonemang vikten av att vara närvarande och lära känna de yngre barnen för att anamma barns perspektiv. Genom att konkret ta tillvara på delaktighet, det vill säga barns intressen och samtidigt utvidga deras upplevelser strävar förskolläraren att närma sig barns perspektiv och såväl även förmågan att skapa innebörd hos barnet. En internationell studie visar dock att de flesta förskolor karaktäriseras av en lärarstyrd undervisning där delaktighet inte anses som starkt representerat inom verksamheten (Batistič Zorec, 2015; Weikart, Olmsted & Montie, 2003). Detta faktum har lett till en skandinavisk diskurs som uppmärksammar och understryker vikten av barns rätt till delaktighet. En diskurs som lyfter frågan om barns inflytande och delaktighet både som betydelsefull och aktuell i relation till förskollärarens förhållningssätt, men även i relation till aktuella styrdokument och samhällsaspekter. Att förskollärarens förhållningssätt samspelar med hur barn definieras beskriver Hundeide (2001) och Johansson (2003). I relation till att öka barns inflytande menar Emilsson (2007) att det är viktigt att förskollärarens kontroll över ”vad” och ”hur” i

kommunikationen representeras av en svag inramning. Situationer som baseras på en stark inramning och klassifikation har visat sig begränsa barns möjligheter till inflytande och delaktighet, medan situationer som karaktäriseras av en svag inramning och klassifikation istället stöttar barns möjligheter till delaktighet och inflytande (ibid.). Förskollärare A poängterar att barn ska få vara med och påverka sin vardag inom de ramar som finns i förskolans verksamhet. Både Westlund (2010) och Emilson (2007) diskuterar begreppet ramar inom förskolan. Westlund (2010) menar att det är intressant att reflektera kring vilka ramar vi förskollärare skapar, inom vilka barnen erbjuds att vara med och påverka. Medan Emilson (2007) istället belyser vikten av att vi reflekterar kring vad inflytande innebär inom förskolans praktik och hur samt om det inflytande vi vuxna erbjuder barnen gynnar dem. Enligt Shier (2001) bör barnet möta utmaningar som är väl anpassade till deras nivå, det vill säga utmaningar som varken anses för lätta eller för svåra (Berthelsen & Brownlee, 2005). Trots att barns rätt till delaktighet idag är vida känt så ligger det en del svårigheter i att införa begreppet delaktighet som ett egenvärde såväl som en pedagogisk utgångspunkt (Gallagher et al., 2012; Healy & Darlington, 2009; Holland, 2001; van Bijleveld et al., 2013; Woolfson et al., 2010). Det existerar idag en underbyggd konflikt i förskollärarens förmåga att bemöta varje barns "livsvärld" och samtidigt leva upp till mål som är kopplade till styrdokument, politik och ekonomi (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003; Wyness, 1999). Forskning understryker att strävan att tillämpa delaktighet i förskolan anses som problematiskt då vuxna traditionellt är vana vid kontroll och makt (Batistič Zorec, 2015). Dock är barns möjligheter till inflytande och delaktighet emellertid inte enbart sammankopplat med förskollärarens förhållningssätt utan snarare en fråga om verksamhetens ramar och restriktioner. Studiens förskollärare beskriver att yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet ibland minskas på grund av tidsbrist samt verksamhetens vardagsrutiner. Det är även av vikt att beakta att barn som anses starkt underordnade vuxna, som arbetar i linje med en mer traditionell barnsyn och utbildningsmetod, känner sig mer osäkra kring deras egen förmåga att påverka sin egen situation (Emilson, 2007). I strävan att barns deltagande ska bli reellt behöver vi vuxna utmana våra egna värderingar och tankar om barn (Batistič Zorec, 2015, Handley, 2014). Genom att utmana vårt eget förhållningssätt och våra egna värderingar utvecklar vi nya sätt att se barnet som kompetent, vilket i sin tur erbjuder barnet möjligheter till aktivt agentskap och därmed möjligheter till inflytande och delaktighet.

9.3.1 Betydelsen av ett tolkande förhållningssätt

Att varje barn ska erbjudas möjligheter att vara med och påverka sin vardag lyfter samtliga förskollärare som deltagit i denna studie. Betydelsen av att tolka yngre barns signaler och uttryck lyfter framförallt två förskollärare i relation till yngre barns rättigheter och möjligheter. De understryker att all kommunikation, verbal som ickeverbal ska värderas lika. Genom att utgå från barnets livsvärld och utveckling menar förskollärare A att ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett konkret tillvaratagande utvecklas. Beroende på hur väl förskolläraren lyckas tolka barnets intention och hur barnet svarar menar Pramling Samuelsson och Lindahl (1999) avgör hur förskolläraren kan gå vidare med barnets inläring och utveckling. Vilket i sin tur understryker vikten av att förskolläraren stöttar barnet i sin förmåga att uttrycka sina tankar. Interaktionen och dialogen som barnet för i mötet med andra menar Rye (1993) har stor betydelse för barns utveckling. Kommunikativa aspekter anses vara viktigare ju yngre barnet är vilket i sin tur understryker betydelsen av bemötande i relation till barns emotionella och tankemässiga utveckling (Mangs & Martell, 1995). Ett resonemang som överensstämmer med förskollärarnas utsagor i studien om att värna om de yngre barnens kommunikativa förmågor och värdesätta dessa i förhållande till barnens uttryck.

9.4 Avslutande reflektion

Förskollärarens förhållningssätt har visat sig ha stor inverkan på yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet inom förskolan. Aspekter som förskollärarens bemötande, barnsyn och huruvida barns perspektiv tas tillvara på är faktorer som påverkar yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Genom att aktivt arbeta med begreppen inflytande och delaktighet som egenvärde såväl som en pedagogisk utgångspunkt ökar barns möjligheter att delta och bli lyssnad till. I och med att vi inom forskning uppmärksammar yngre barns rättigheter erbjuds förskollärare möjligheter till att utveckla en ökad kunskap kring begreppen. Ökad kunskap leder i sin tur till ökad medvetenhet om det demokratiska uppdraget. Att närma sig barns perspektiv kräver en balansgång mellan förskolans systemvärld och barns livsvärld samt målstyrda processer som undervisning. Denna balansgång innebär en förmåga att arbeta i linje med såväl förskolans rutiner som barns individuella intressen och utveckling. Denna förmåga är en förutsättning för att stärka yngre barns utveckling och möjligheter till inflytande och delaktighet.

9.5 Diskussion av metod

En kvalitativ studie definieras av ett samspelsförhållande mellan teori och praktik (Bryman, 2011). Genom att välja en kvalitativ forskningsstrategi, det vill säga en strategi som tillgodoser flera perspektiv samt analyserar dessa har ett helhetsperspektiv tillgodosetts. En överblick över studien har skapat möjligheter att synliggöra en helhetsbild av mötet mellan förskollärare och barn, vilken senare har sammankopplats med aktuell teori och forskning. I relation till att studera barns upplevelser utifrån barns perspektiv krävs en metod som lyckas fånga barns intressen. I samband med att de flesta yngre barn besitter en begränsad verbal förmåga var det ett adekvat val av analysverktyg (Pramling Samuelsson & Lindahl, 1999). Möjligheten att studera och analysera empiri obegränsat med stöd av analysverktyget "Samspelsprogrammet" resulterade i att empiri kunde tolkas utifrån samtliga kategorier. Genom att intervjua förskollärare skapades förutsättningar för att upptäcka detaljer samt att skapa en förståelse för yngre barns möjligheter utifrån ett förskollärarperspektiv (Bjørndal, 2005). Majoriteten av studiens intervjudeltagare uttryckte ett visst obehag för att bli filmade, vilket resulterade i att ljudupptagning kom att användas istället för videofilmning. Förändringen av intervjuverktyg visade sig skapa ett mer tydligt fokus i studiens analys av samtalen, detta eftersom att fokus riktades helt och hållet på samtalet och deltagarna upplevdes mer avslappnade.

10. Slutsats

Studiens syfte om och i sådana fall hur förskollärare arbetar med yngre barns inflytande och delaktighet har diskuterats utifrån barnets möjligheter och rättigheter. De förskollärare som deltagit i studien beskriver hur de arbetar med yngre barns inflytande och delaktighet. Detta menar samtliga sker genom att barnen erbjuds möjligheter att påverka när de vill leka, måla etcetera eller genom de "enkla valen", som att välja frukt och eller färg. Förskollärarna i studien understryker att de arbetar med barns inflytande och delaktighet som en pedagogisk utgångspunkt, exempelvis genom att utgå från barnens intressen och erfarenhetsvärldar. Observation och dokumentation menar de blir essentiellt i relation till att närma sig barnets perspektiv. Förskollärarens förhållningssätt konstateras vara nära relaterat till yngre barns möjligheter och rättigheter till inflytande och delaktighet. Att öka de yngre barns möjligheter är beroende av en gemensam pedagogisk grundsyn samt att vi utgår från varje barns individuella förutsättningar.

11. Förslag på vidare forskning

En bristfällig forskning kring yngre barns inflytande och delaktighet kan ha bidragit till det faktum att pedagoger inom förskolans verksamhet idag anser det utmanande att arbeta med yngre barns inflytande och delaktighet (Emilson, 2007; Forsberg, 2000). Detta understryker vikten av vidare forskning kring ämnet och att intresset för yngre barns delaktighet behöver öka inom både forskning och praxis (Batistič Zorec, 2015; Baustad, 2012; Kjørholt, 2005; Østrem et al., 2009). Dagens forskning tycks ha riktat fokus mot att studera de äldre barnen vilket resulterat i att kunskap kring de yngre barnen idag inte är lika uppmärksammat (Einarsdottir, 2005; Emilson, 2007; 2005; Forsberg, 2000). Betydelsen av att tolka barns perspektiv och beakta deras rättigheter till inflytande och delaktighet är idag starkt uttalat (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003). Detta understryker det faktum att vidare forskning kring ämnet är avgörande i relation till hur vi bemöter de yngre barnens rätt och möjligheter.

Referenslista

Arner, E. & Tellgren, B. (1998). *Barns syn på vuxna: Samtalets betydelse för att finna och förstå barns perspektiv*. D-uppsats, Örebro universitet, Pedagogiska institutionen.

Aspán, M. (2005). *Att komma till sin rätt: barns och vuxnas perspektiv på ett skolprojekt för ökat elevinflytande*. Licentiatavhandling, Stockholms universitet, Utvecklingspsykologiska seminariet.

Bae, B. (1997, August). The Adult–Child Relationship: Spacious and narrow patterns. In ENSAC (*European Network for School-Age Childcare*) Conference, Trondheim, Norway (Vol. 31).

Batistič Zorec, M. (2015). Children's Participation in Slovene Preschools: The Teachers' Viewpoints and Practice. *European Education*, 47, 154–168. doi: 10.1080/10564934.2015.1039878

Baustad, A. (2012). Using Infant/Toddler Environment Rating Scale for examining the quality of care for infants and toddlers in Norwegian day care centers. *Nordisk Barnehageforskning*, 5 (2), 1 – 21. doi: <http://dx.doi.org/10.7577/nbf.313>.

Berthelsen, D., & Brownlee, J. (2005). Respecting children's agency for learning and rights to participation in child care programs. *International Journal of Early Childhood*, 37(49). doi: 10.1007/BF03168345

Biesta, G. (2006). *Bortom lärandet: demokratisk utbildning för en mänsklig framtid*. Lund: Studentlitteratur.

Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Blanchet-Cohen, N., & Bedeaux, C. (2014). Towards a rights-based approach to youth programs: Duty-bearers' perspectives. *Children and Youth Services Review*, 38, 75–81.

- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Checkoway, B., Allison, T., & Montoya, C. (2005). Youth participation in public policy at the municipal level. *Children and Youth Services Review*, 27(10), 1149–1162.
- Clark, A., & Moss, P. (2001). *Listening to young children*. London: National Children's Bureau and Rowntree Foundation.
- Corsaro, W.A. (2005). *The Sociology of Childhood*. London: Sage.
- Danell, M., Klerfelt, A., Runevad, K., & Trodden, K. (1999). *Inflytandets villkor: En rapport om 41 skolors arbete med elevinflytande*. Stockholm: Liber.
- Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning* (N. Sjödén, övers.) Göteborg: Daidalos (Originalarbete publicerat 1916)
- Dewey, J. (1980). *Individ, skola och samhälle: pedagogiska texter* (R. Hartman, övers.) Stockholm: Natur och kultur.
- Einarsdottir, J. (2005). We Can Decide What to Play! Children's Perception of Quality in an Icelandic Playschool. *Early education and development*. 4 (16), 469-488, doi: 10.1080/09575146.2014.880664
- Ekholm, M & Lindvall, K. (1991). *Eleverna och demokratin i skolan. [Pupils and democracy in school.]* Forskningsrapport 91:6, Högskolan i Karlstad.
- Emilson, A. & Folkesson, A-M. (2006). Children's participation and Teacher control. *Early Child Development and Care*, 176 (3-4), 219-238, doi: <http://dx.doi.org/10.1080/09575146.2014.880664>
- Emilson, A. (2007). Young Children's Influence in Preschool. *International Journal of Early Childhood*, 1 (39), 11-38. doi: doi.org/10.1207/s15566935eed1604_7

- Forsberg, E. (2000). *Elevinflytandets många ansikten*. [The many faces of pupil's influence.] Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Freeman, M. (2007). Why it remains important to take children's rights seriously. *International Journal of Children's Rights*, 15(1), 5–23.
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M. & Wilkinson, H. (2012). Children and families' involvement in social work decision making. *Children & Society*, 26 (1), 74–85.
- Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. [The child perspective as ideological or methodological concept.] I: *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8 (1-2), 12 – 23.
- Handley, G. (2014). Children's rights to participation. In T. Waller & G. Davis, *An introduction to early childhood* (3rded.). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
- Healy, K. & Darlington, Y. (2009). Service user participation in diverse child protection contexts: principles for practice. *Child & Family Social Work*, 14 (4), 420–430.
- Hinton, R. (2008). Children's participation and good governance: Limitations of the theoretical literature. *International Journal of Children's Rights*, 16(3), 285–300.
- Holland, S. (2001). Representing children in child protection assessments. *Childhood*, 8 (3), 322–339.
- Hundeide, K. (2001). *Vägledande samspel: handbok till ICDP, International Child Development and Programmes*. Stockholm: Rädda barnen.
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv: Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 8 (1–2), 42–57. Från <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7941/6995>

Kjørholt, A. T. (2005). The competent child and “the right to be oneself”: reflections on children as fellow citizens in an early childhood centre. In A. Clark, A. T. Kjørholt, & P. Moss (Eds.), *Beyond listening: Children’s perspectives on early childhood services*. Bristol: Policy Press.

Lindgren, A., & Sparrman, A. (2003). Om att bli dokumenterad - etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 8 (1–2), 58–69. Från <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7942>

Luff, P. (2009). Looking and listening for participatory practice in an English day nursery. In: Berthelsen D, Brownlee J and Johansson E (eds) *Participatory Learning in the Early Years: Research and Pedagogy*. London: Routledge Research in Education.
<http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7942>

Luff, P. & Martin, E. (2014). Participation in group care contexts: Understandings and strategies. In: Kanyal M (ed.) *Children’s Rights 0–8: Promoting Participation in Education and Care*. London: David Fulton.

Luff, P., & Webster, R. (2014). Democratic and participatory approaches: Exemplars from early childhood education. *Management in Education*, 28(4) 138–143. doi: 10.1177/0892020614547317

Mangs, K. & Martell, B. (1995). *0-20 år i psykoanalytiska perspektiv*. (4., [omarb. och utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Matthews, H., & Limb, M. (2003). Another white elephant? Youth councils as democratic structures. *Space and Polity*, 7(2), 173–192.

Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception*. New York: Routledge.

Mirzoeff, N. (1998). *The visual culture reader*. London: Routledge.

Moss, P., Clark, A., & Kjørholt, A. T. (2005). Introduction. In A. Clark, A. T. Kjørholt, and P. Moss, *Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services*. Bristol: Policy Press.

Moss, P. (2012). Micro-project and macro-policy: Learning through relationships. In: Edwards C, Gandini L and Forman G (eds) *The Hundred Languages of Children* (3rd ed.). Santa Barbara,CA: Praeger.

O'Kane, C. (2000). The development of participatory techniques. Facilitating children's views about decisions which affect them. In P. Christensen & A. James (Eds.), *Research with children*. New York: Falmer Press.

Palmérus, K., Pramling, I. Lindahl, M. (1991). *Möjligheternas småbarnsavdelning: Kunskaper och erfarenheter att fundera över när man arbetar med småbarn på daghem*. (Rapport nr 5). Göteborg: Göteborgs universitet. Institutionen för metodik och lärarutbildningen.

Pascal, C., & Bertram, T. (2009). Listening to young citizens: the struggle to make real a participatory paradigm in research with young children. *European Early Childhood Education Research Journal*, 7, 249–262

Payler, J. (2007). Opening and closing interactive spaces: shaping four year old children's participation in two English settings. *Early years: An international research journal*, 27 (3). 237-254, doi: <http://dx.doi.org/10.1080/09575140701594392>

Perry-Hazan, L. (2016). Children's participation in national policymaking: “You're so adorable, adorable, adorable! I'm speechless; so much fun!” *Children and Youth Services Review*, 67, 105–113. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.05.015>

Pramling Samuelsson, I., & Lindahl, M. (1999). *Att förstå det lilla barnets värld – med videons hjälp*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S., (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 8 (1–2), 70–84. Från <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7943/6997>

Pramling Samuelsson, I. (2010). Editorial: Participation and learning in the early education context. *European Early Childhood Education Research Journal*, 2, 121–124.

Rinaldi C (2006). *In Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning*. London: RoutledgeFalmer.

Rye, H. (1993). *Tidlig hjelp til bedre samspill: nye metoder og nye muligheter*. Oslo: Universitetsforl.

Selberg, G. (1999). *Elevinflytande i lärandet: En studie i vad som händer när elever har inflytande i sitt eget lärande och när elever har olika erfarenheter av sådant inflytande*. Luleå: Universitetstryckeriet.

Shier, H. (2001). Pathways to participation: Opening, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15, 107 - 117. doi: 10.1002/CHI.617

Shier, H., Méndez, M. H., Centeno, M., Arróliga, I., & González, M. (2014). How children and young people influence policy-makers: Lessons from Nicaragua. *Children & Society*, 28(1), 1–14.

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan, Lpfö98 (Rev. Uppl.)*. Stockholm: Skolverket

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik. (1. uppl.)*. Stockholm: Liber.

Thornton, L., & Brunton, P. (2007). *Bringing the Reggio Approach to your early years practice*. London in New York: Routledge.

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

van Bijleveld, G., Dedding, C., Bunders-Aelen, J. (2013). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art (review). *Child and Family Social Work*, 20, 129–138. doi:10.1111/cfs.12082

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Weikart, D. P., Olmsted, P. P., & Montie, J. (2003). *A world of preschool experience*. The IEA preprimary project phase 2. Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Westlund, K. (2010). Demokrati i förskolan. I B. Riddersporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan* (s. 83-100). Stockholm: Natur & kultur.

Woolfson, R.C., Heffernan, E., Paul, M. & Brown, M. (2010). Young people's views of the child protection system in Scotland. *British Journal of Social Work*, 40 (7), 2069–2085.

Wyness, M. G. (1999). Childhood agency and education reform. *Childhood*, 6 (3) 353-368.

Wyness, M., Harrison, L., & Buchanan, I. (2004). Childhood, politics and ambiguity towards an agenda for children's political inclusion. *Sociology*, 38(1), 81–99.

Wyse, D. (2001). Felt tip pens and school councils: Children's participation rights in four English schools. *Children & Society*, 15(4), 209–218.

Öhrn, E. (1997). *Elevers inflytande i klassrummet: en explorativ studie av könsmönster i årskurs nio*. Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik.

Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer: en evaluering av hvordan rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart* (HIVE-rapport 1/2009). Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.

Bilagor

Bilaga 1 - Tillståndsblankett

Till vårdnadshavare!

Hej!

Vi heter x och x och studerar till förskollärare vid Högskolan i Gävle. Under hösten kommer vi att skriva ett examensarbete i pedagogik med inriktning demokrati. Syftet med detta examensarbete är att studera yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Vi kommer att genomföra intervjuer med förskollärare och även genomföra olika observationer i syftet att synliggöra mötet mellan barn och pedagog.

Etiska forskningsprinciper som efterlevs i samband med detta examensarbete är:

Informationskravet som innebär att vi informerar samtliga uppgiftslämnare och deltagare om deras uppgift i examensarbetet samt vilka villkor som gäller för deras deltagande. Vi understryker i enlighet med informationskravet att deltagandet är frivilligt och att samtliga deltagare har rätt att avbryta sin medverkan. De inslag i den aktuella undersökningen som kan tänkas påverka deltagarnas villighet att delta skall omfattas i informationen.

Samtyckeskravet som innebär att vi inhämtar samtycke från samtliga uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare. I detta fall inhämtas detta samtycke från förälder/ vårdnadshavare.

Konfidentialitetskravet som innebär att de som medverkar i en undersökning, som denna, skall ha rätt att självständigt bestämma om, på vilka villkor och hur länge de skall delta. Varje deltagare skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem.

Nyttjandekravet som innebär att undersökningsdeltagarna i sitt beslut att delta eller avbryta inte får utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan oss och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare.

Observationer genomförs med stöd av följande ifyllda alternativ:

Papper och penna

Digitala bilder

- (X) Filminspelning
- (X) Ljudupptagning

Examensarbetet kommer att publiceras i databasen DIVA, ett öppet arkiv för forskningspublikationer och studentuppsatser.

OBS!

Endast barn som fått tillstånd av vårdnadshavare att delta kan finnas med i observationer. Efter kursens slut kommer ljudupptagningar, filminspelningar och digitala bilder samt anteckningar att förstöras.

LÄMNAS TILL FÖRSKOLAN SENAST DEN

() **Ja**, jag ger tillstånd till att mitt barn deltar.

() **Nej**, jag ger inte tillstånd till att mitt barn deltar.

Barnets namn:.....

Vårdnadshavare:.....

Vårdnadshavare:.....

Med vänliga hälsningar,

X och X

Bilaga 2 - Intervjufrågor

1. Hur arbetar du och eller ni med yngre barns inflytande och delaktighet?
2. Vad innebär inflytande respektive delaktighet inom förskolan? (För dig)
3. Hur kan vi arbeta för att öka yngre barns inflytande och delaktighet?
4. Anser du att kommunikation som uttryck värderas lika som verbal kommunikation?
Utveckla och eller förklara.
5. Är yngre barns möjligheter till inflytande och delaktighet en fråga om ålder? Utveckla
och eller förklara.

Övriga frågor som tillkom under intervjuer:

6. Hur påverkar förskolans ramar (tidsaspekter och rutiner) yngre barns möjligheter till
inflytande och delaktighet?